

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Bakalářská práce

Aneta Loučanská

Vývoj dětské kresby v předškolním věku

Olomouc 2019

vedoucí práce: Mgr. Lucie Křeménková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma Vývoj dětské kresby v předškolním věku jsem vypracovala samostatně pod dohledem vedoucí mé práce a použila jsem jen uvedené zdroje z odborné literatury a dalších informačních zdrojů.

V Krnově dně: ..... Podpis autora: .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce paní Mgr. Lucii Křeménkové, Ph.D. za odborné vedení a poskytování podnětných rad a informací při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	5
I Teoretická část	
1 Období dětství.....	7
1.2 Předškolní věk.....	7
1.2.1 Motorický vývoj.....	8
1.2.2 Kognitivní vývoj.....	10
1.2.3 Emocionální vývoj a socializace.....	14
2 Dětská kresba.....	16
2.1 Fáze kresby.....	17
2.1.1 Klasifikace podle Vágnerové.....	17
2.1.2 Klasifikace podle Příhody.....	18
2.2 Vývoj kresby lidské postavy.....	20
2.3 Diagnostika dětské kresby.....	22
II Výzkumná část	
3 Cíle výzkumné části.....	26
4 Výzkumný soubor.....	27
4.1 Průběh sběru dat.....	27
5 Výzkumná metoda.....	29
6 Analýza výsledků výzkumného šetření.....	30
6.1 Úroveň kresby u dívek.....	30
6.2 Úroveň kresby u chlapců.....	34
6.3 Porovnání úrovně kresby mezi dívkami a chlapci.....	38
6.4 Posuzování jednotlivých kreseb dle normy.....	40
6.4.1 Posuzování kreseb podle normy u tříletých dětí.....	41
6.4.2 Posuzování kreseb podle normy u čtyřletých a pětiletých dětí.....	42
6.4.3 Posuzování kreseb podle normy u šestiletých dětí.....	45
7 Diskuse.....	47
Závěr.....	49
Seznam použité literatury.....	51
Seznam příloh.....	54
ANOTACE.....	81

Úvod

Tato bakalářská práce je zaměřena na vývoj kresby u dětí předškolního věku od tří do šesti, potažmo sedmi let.

Cílem teorie je představit a popsat v teoretické rovině problematiku dětské kresby a předškolního období. Proto bude nejprve charakterizováno dítě předškolního věku, jak má být motoricky obratné, jaké úrovně má dosahovat jeho psychický a emocionální vývoj, jaký má být u dítěte stupeň socializace. Další kapitola bude věnována fázím dětské kresby, jaká by měla být úroveň kresby v jednotlivých letech, jaké jsou typické znaky pro toto období. Zaměření další kapitoly bude na kresbu, konkrétně na kresbu lidské postavy, následně pak na diagnostiku dítěte pomocí kresby.

V praktické části bude cílem analyzovat kresby dětí pomocí testu kresby postavy podle Goodenoughové. Bude zjišťováno, jestli kresby dětí, které dostaly za úkol nakreslit lidskou postavu, odpovídají znakům jednotlivých fází vývoje. Při posuzování bude sledováno, zda postava obsahuje důležité části, které má mít, jejich umístění, ukotvení postavy v prostoru, volbu barev apod. Úkolem dětí bude nakreslit postavu a získané výsledky budou vyhodnoceny podle metody Goodenoughové. Kresby budou porovnány v rámci skupin podle věku a také podle pohlaví. Hlavním cílem tedy bude zjistit úroveň kresby v ohledu na pohlaví. Dalším cílem bude analýza kreseb ve vazbě na kognitivní úroveň, kdy bude zjišťováno, zda kresba odpovídá normě.

Volba tohoto tématu pro mě byla jednoznačná z mnoha důvodů. Kresba je totiž pro předškolní dítě velice oblíbenou činností, proto se z ní snadno dá o dítěti mnohé dozvědět, jelikož v ní leccos sděluje. Diagnostikování dítěte pomocí výtvarného projevu bude velkým přínosem pro mou budoucí práci v mateřské škole. Také mám ke kresbě velmi pozitivní vztah, už od svých dětských let ráda kreslím, a to mi zůstalo dodnes.

I Teoretická část

1 Období dětství

Jak uvádí Vágnerová (1999), období dětství představuje několik důležitých životních etap, které na sebe navzájem navazují. V jednotlivých fázích dětství získává dítě určité kompetence. Postupně si osvojuje základní dovednosti, vědomosti a schopnosti, které v navazujících etapách vývoje rozvíjí a zdokonaluje. Např. dítě se nejprve musí naučit chodit, aby později mohlo začít běhat. Stejně tomu je i u vývoje kresby, kterému je věnována tato práce.

Langmeier a Krejčířová (2006) rozdělují období dětství do prenatálního období, novorozeneckého, kojeneckého, batolecího, předškolního, mladšího školního období a také do období dospívání a adolescence.

1.2 Předškolní věk

Jelikož je tato práce zaměřena na kresbu v předškolním období, je důležité věnovat značnou pozornost právě předškolnímu dítěti.

Langmeier a Krejčířová (2006) berou předškolní období ze dvou úhlů pohledu. V širším slova smyslu znamená tohle období celou dobu již od prenatálního vývoje až do zahájení povinné školní docházky. V užším slova smyslu jde o „**věk mateřské školy**“. Vágnerová (1996) však vymezuje předškolní období věkově, a to **od tří let do šesti (potažmo sedmi) let** dítěte, a také ho určuje dvěma důležitými sociálními mezníky. Začátek předškolního období lze považovat zahájením předškolní výchovy, kdy dítě nastoupí do mateřské školy a konec této etapy nastává v okamžiku, kdy dítě zahájí povinnou školní docházku.

Zacharová a Šimíčková-Čížková (2011) popisují předškolní vývojové období jako nejméně šťastnější období v celém životě člověka. Je tomu určitě kvůli schopnosti vyjadřování pomocí řeči a rozvoji samostatnosti. Velkou roli v tomto mínění také hraje fakt, že předškoláci jsou méně nemocní, mají hodně času pro hru, mají výběr vysokého množství her a také tomu přispívá navazování sociálních kontaktů.

Erikson (1963; in Novotná, Hříchová a Miňhová, 2012) nazývá předškolní období jako **fázi aktivity a iniciativy**. Vágnerová (1996) uvádí stejný poznatek

a navazuje na něj, když říká, že „základním úkolem tohoto období je rozvíjení účelné aktivity, která musí být nějakým způsobem regulována, aby byla účelná“ (Vágnerová, 1996, s.107). Dítě by si mělo samo vybírat činnosti. Aby se však rozvíjely určité dovednosti, je třeba předložit dítěti na výběr několik různých činností a vhodně jej motivovat.

1.2.1 Motorický vývoj

Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisují měnící se stavbu těla v předškolním období. Tělo ztrácí batolecí baculatost a začíná být **štíhlejší a tvarované**. Čačka (1996) popisuje fyzický vývoj ještě detailněji, kdy kolem 2–4 let převažuje u dítěte fáze plnosti (již zmíněná baculatost) a později kolem 5–6 let nastává fáze vytahování, během které dítě měří už více než jeden metr. Šimíčková Čížková a kol. (2003) dodává, že koncem předškolního období dochází k osifikaci kostí, hlavně zápěstních kůstek, které jsou velmi důležité k rozvoji jemné motoriky.

Vzhledem k tomu, že tříleté dítě už umí chodit, běhat a zvládá pohyb ze schodů i do schodů, budou motorické změny v tomto období méně nápadnější. „V celku bychom motorický vývoj mohli označit jako stále zdokonalování, zlepšenou pohybovou koordinaci, větší hbitost a eleganci pohybů.“ (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 88). Měkota a Novosad (2005) popisují, které faktory ovlivňují motorický rozvoj dítěte. Úspěšnost rozvoje závisí na vhodné motivaci, výkonu dítěte, jeho tělesné konstituci a pohybové aktivitě a v neposlední řadě také na prostředí.

Motorický vývoj rozdělujeme na **hrubou a jemnou motoriku**. „Hrubá motorika je zajišťována velkými svalovými skupinami. Je to souhrn pohybových aktivit dítěte, postupné ovládnutí a držení těla, koordinace horních a dolních končetin, rytmizace pohybů“ (Opatřilová, 2012, s. 33). Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje činnosti, při kterých se hrubá motorika zdokonaluje. Je tomu především v přemísťovacích pohybech, jako běh, skákání, pohyb po nerovném terénu. Koncem období zvládá dítě složitější pohyby, jako jízda na koloběžce, kole, bruslení, lyžování, plavání – proto jsou tyto činnosti často zařazovány do programu mateřských škol. Dle Bednářové a Šmardové (2007) je k dobrému výkonu dětí zapotřebí pohyblivost a přesnost pohybů. Pokud se dítěti v činnosti nedaří, bývá frustrované, nejisté a aktivitu dále nevyhledává. Proto činnosti

v mateřské škole musí být řízeny a organizovány. Tím nedochází k negativnímu vztahu k pohybovým aktivitám.

„Jemná (obratná, obratnostní, šikovnostní, dovednostní atd.) motorika je definována jako schopnost obratně, kontrolovaně manipulovat malými předměty v malém prostoru“ (Vyskotová a Mácháčková, 2013, s. 10). Vyskotová a Mácháčková (2013) také uvádí, co vše považujeme za jemnou motoriku. Jsou to všechny drobné pohyby, které jsou vykonávány především rukou, ale také ústy a nohou. Jemná motorika se vyznačuje tím, že pro splnění daného úkolu je nutná **přesnost** těchto pohybů. Přesnost a také obratnost je dle Bednářové a Šmardové (2007) vyžadována v takových činnostech jako je např. stavění z kostek a vytváření mozaiek. Děti celkově rády pracují rukama, proto tyto činnosti vyhledávají a zároveň se tímto u nich rozvíjí trpělivost. Špaňhelová (2004) popisuje díky jemné motorice i rozvoj konstruktivních schopností, kdy předškolní dítě později už zvládá složitější stavby, např. pyramidy a později místo velkých kostek začne stavět z Lega.

Lateralita

Vzhledem k tomu, že lateralita může částečně ovlivňovat nejen vývoj kresby, ale i její výsledek, považuji za vhodné se o ní alespoň krátce zmínit.

Šimíčková Čížková a kol. (2003) uvádí, že po čtvrtém roce dítěte se vyhraňuje **převaha jedné ruky**, která plní úkoly jemné motoriky, kterými jsou např. manipulace s tužkou, nůžkami, jíst příborem, zapínání knoflíků apod. Dominance jedné ruky – tedy lateralita – záleží na převaze jedné mozkové hemisféry.

Podle Bednářové a Šmardové (2007) **lateralitu ruky** sledujeme, když dítě např. staví z kostek, kreslí, sledujeme jej při každodenních činnostech jako je otevírání dveří, při manipulaci s věcmi (která ruka nabírá písek do kyblíčku), dále při sebeobsluze a hygieně apod. „Ruku, jejíž užívání při činnostech převažuje, hodnotíme jako dominantní“ (Bednářová a Šmardová, 2007, s.21). Jak popisuje Bednářová a Šmardová (2006) k určení dominantní ruky nám pomáhá i kresba. Sledujeme jak spontánní kresbu dítěte, tak i kresbu dle předlohy. Po dokončení obrázku požádáme dítě, aby to stejné nakreslilo i druhou rukou. Po celou dobu průběhu kreslení sledujeme tyto skutečnosti: jak dítě drží psací náčiní, jak na něj tlačí, dále vedení čáry a plynulost tahu. Celý proces

si zapisujeme a aby bylo naše pozorování úplné, na závěr se dítěte zeptáme, jakou rukou se mu lépe kreslilo.

1.2.2 Kognitivní vývoj

Kognitivnímu vývoji bude věnována větší pozornost, protože v rámci výzkumného šetření bude využit test F. L. Goodenoughové (1957), která zdůrazňuje, že „dětská kresba je závislá hlavně na vývoji intelektu“ (Cognet, 2013, s. 133).

Jak uvádí Šmelová, Petrová a Suralová (2012), kognitivní procesy u předškolního dítěte se významně **rozvíjí**. Mluvíme o rozvoji vnímání, představivosti, paměti, pozornosti, myšlení a také řeči. Především zdárný rozvoj pozornosti hraje v tomto období velkou roli, jelikož plní svou funkci v rozvoji všech poznávacích procesů. Díky vyšší úrovni pozornosti může dítě soustředěně přemýšlet a také vnímat.

Myšlení

Langmeier a Krejčířová (2006) popisují významný pokrok ve vývoji inteligence u předškolního dítěte. Kolem čtyř let věku dítěte se úroveň předpojmového myšlení posouvá na úroveň **názorného myšlení**. Říčan (1991) vyjasňuje, že tomu je tak, protože je dítě vázáno na to, co právě sleduje. Dokáže už uvažovat a své myšlenky vyjadřovat v celostních pojmech. Poznatky jsou z toho důvodu ale nepřesné, protože si dítě nedokáže ještě uvědomit řadu věcí. Špaňhelová (2004) toto tvrzení uvádí na příkladu: pokud má dítě před sebou dvě úplně stejné skleničky a v nich stejný počet korálků, připustí, že v obou skleničkách je stejný počet korálků. Pokud ale korálky z jedné sklenky přesypeme do širší sklenky, dítěti bude připadat, že v širší je najednou korálků méně než ve druhé skleničce, protože širší sklenka má nižší hladinu korálků. Langmeier a Krejčířová (2006) popisují takové myšlení v předškolním věku jako **prelogické, předoperační**, jelikož nerespektuje zákony logiky. Autoři však připouští, že takové myšlení je pro předškolní děti typické.

Podle Ležalové (2012) se rozvoj myšlení projevuje ve změně pokládaných otázek, o které se dítě zajímá. Již se neptá na otázku „Co je to?“, ví už totiž, že vše kolem něj má nějaké souvislosti a začíná pokládat otázku „Proč?“. Je velmi důležité, aby dítě

na své otázky dostalo odpovědi. Dítě takto získává nové poznatky a můžeme v jeho myšlení zaznamenat jistý pokrok.

Vágnerová (2004) rozlišuje čtyři způsoby, jakými dítě nazírá na svět a jaké informace si vybírá. Lze si povšimnout, že dítě často ulpívá na jednom znaku, který považuje za podstatný a ostatní věci přehlíží, i když mohou být významnější. Tento poznatek je důkaz prvního způsobu uvažování předškolního dítěte, který autorka popisuje jako **centrace**. Dalším znakem uvažování dítěte je podle autorky **egocentrismus**, který se projevuje, když dítě ulpívá na jeho subjektivním názoru a nic jiného si nepřipouští. Říčan (2014) popisuje další projevy egocentrického myšlení. Egocentrické dítě totiž předpokládá, že všichni ví to, co ví ono, že všichni znají stejná pravidla her a co nesedí s jeho názorem, tak jakoby neslyší. Vágnerová (2004) dále charakterizuje pojem **fenomenismus** jako další způsob nazírání na svět. Pro dítě je vše takové, jak doopravdy vypadá, protože lpí jen na viditelných znacích. Thorová (2015) uvádí na příkladu, že dítě se bojí tatínka, který má na sobě masku, i když vidělo, jak si ji nasazuje na hlavu. Poslední způsob uvažování dítěte podle Vágnerové (2004) je **prezentismus**, který úzce navazuje na předchozí fenomenismus. Jedná se totiž o přetrvávající vazbu na přítomnost, která představuje pro dítě subjektivní jistotu.

Vágnerová (2004) dále určuje i způsoby, jakými dítě zpracovává získané informace. Prvním z nich je **magičnost**, což je tendence dítěte upravovat si reálné věci podle své fantazie. Dítě potom nepozná rozdíl mezi skutečností a představou. Dalším typickým znakem v myšlení předškoláka definuje autorka **animismus** neboli **antropomorfismus**. Dítě tak polidšťuje neživé předměty, např. hračky a chová se k nim jako k živým tvorům. Thorová (2015) opět uvádí trefný až úsměvný příklad, kdy se dítě ptalo otce, jestli ten strom neplakal, když mu uřízl větve. Pojem **artificialismus**, který Vágnerová (2004) dále popisuje, značí výklad vzniku světa podle dítěte. Dítě v tomto věku se domnívá, že svět vznikl zásluhou lidské činnosti. Podle něj někdo napustil všechny rybníky na světě, někdo dal hvězdy na oblohu apod. Říčan (2014) poukazuje, že z vědeckého vysvětlení o světě by si dítě stejně nic nevzalo. Zatím ho klidně můžeme nechat u jeho vlastních hravých představ. Posledním znakem myšlení podle Vágnerové (2004) je **absolutismus**. Předškolák je přesvědčen, že poznatek, který si jednou osvojí, je konečný, jelikož potřebuje mít pocit jistoty.

Vnímání

Říčan (1991) charakterizuje vnímání předškolního dítěte jako **globální**, jelikož dítě vnímá určitý celek jako souhrn jednotlivostí. Ležalová (2012) také popisuje globálnost myšlení předškoláka a dodává, že dítě si vždy všimne a vnímá to, k čemu má vztah. Autorka udává příklad, kdy si dítě i v přeplněné výloze všimne malé plyšové hračky, kterou si totiž dlouho přeje. Vnímání v předškolním období by se dalo popsat také jako **aktivní** podle Šimíčkové Čížkové a kol. (2003), jelikož úzce souvisí s aktuálně prováděnou činností dítěte.

Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje, na jaké úrovni je vyvinuto jednotlivé smyslové vnímání předškolního dítěte. Dítě je již schopno sluchově rozlišovat různé zvuky. Zrak také dosahuje vyšší úrovně, kdy je dítě schopno poznávat i doplňkové barvy a rozlišovat světlý a tmavý odstín. Také se dle autorky zpřesňuje chuťové, čichové a hmatové vnímání, díky kterému dítě dokáže poznat předmět i jeho vlastnosti. Ležalová (2012) popisuje i nepřesné vnímání prostoru, avšak dítě už se alespoň vyzná v nejbližším okolí domova.

Paměť a pozornost

Ze začátku předškolního období popisuje Šimíčková Čížková a kol. (2003) **pamětní procesy** u předškolního dítěte jako **mimovolné**. **Úmyslná paměť** se začíná projevovat ke konci předškolního období, kdy se k zapamatování zapojují i volní procesy. Říčan (1991) doplňuje, že si dítě začíná záměrně pamatovat věci kolem pátého roku. Autor také upozorňuje na převahu **mechanické paměti**, pomocí které si je dítě schopno zapamatovat spoustu informací. Ležalová (2012) nabádá k využívání vhodných příkladů k rozvoji mechanické paměti u dětí. Děti se totiž díky ní dokáží naučit cizí jazyk, řadu básniček i např. celý atlas hub. Důležité je však tyto věci učit prostřednictvím hry, obrázků, hudby apod. Na toto navazuje Říčan (1991), že je tomu tak proto, že u dítěte stále ještě převažuje **krátkodobá paměť** a pomocí obrázku nebo hry si může dítě lépe vybavit minulé poznatky.

Šmelová, Petrová a Suralová (2012) poukazují na velkou ovlivnitelnost **pozornosti** u předškolního dítěte díky emocím. Dítě proto vždy zaujmou objekty a situace, ke kterým má určitý vztah. Přestože v předškolním období můžeme již u dítěte

zpozorovat počátky **rozvoje úmyslné pozornosti**, stále spíše převládá nestálá a přelétavá pozornost. Rozvoj pozornosti závisí na věku a temperamentu dítěte.

Představivost a fantazie

Šmelová, Petrová a Souralová (2012) definují rozdělení představ předškolního dítěte na **fantazijní a paměťové**. Zatímco při paměťových představách si dítě vybavuje např. nějaký svůj zážitek, tak při fantazijních si dítě v mysli vytváří úplně nové obrazy.

Názory Říčana (1991) a Ležalové (2012) se shodují, když oba autoři popisují představivost předškoláka jako velmi bohatou. Z toho důvodu se často stává, že dítě nerozezná realitu od fantazie. Dítě má všemožné smyšlenky, o kterých se domnívá, že jsou pravdivé. Tento projev oba autoři definují jako **dětskou konfabulaci**. Je důležité u dítěte podporovat rozvoj představivosti, jelikož dítě si v představách upravuje realitu, díky které se se vším lépe vyrovná.

Řeč

Vágnerová (1996) upozorňuje na značný rozvoj řečových dovedností u předškolního dítěte. I když už dítě dokáže sdělit druhému to, co chce, zcela běžně se zapomíná druhému zmínit o podstatných věcech, jelikož se domnívá, že všichni ví to, co on. Tímto autorka poukazuje na další důkaz vyskytujícího se **egocentrismu** v projevu dítěte.

Langmeier a Krejčířová (2006) charakterizují úroveň řeči v jednotlivých rocích předškolního věku. Tříleté dítě vyslovuje nepřesně, mnohé hlásky nahrazuje jinými. Patlavost však mizí kolem čtvrtého a pátého roku a před nástupem do školy už dítě vyslovuje správně (nebo má jen menší odchylky). Rozvíjí se i větná stavba a dítě skládá čím dál složitější a delší věty. Špaňhelová (2004) zmiňuje, že předškolní dítě dokáže přednést básničky, zpívat písničky či pojmenovat základní barvy. Díky řeči si také rozšiřuje poznatky v různých směrech. Pro přirozený řečový rozvoj doporučuje Novotná, Hříchová a Miňhová (2012) využívat různých her.

1.2.3 Emocionální vývoj a socializace

Aby byly poznatky o vývoji předškolního dítěte úplné, je třeba se zaměřit také na emocionální a sociální vývoj. Říčan (1991) upozorňuje, že předškolní dítě má silnou potřebu citového vztahu a sociálního kontaktu.

Jak uvádí Vágnerová (2004), emoční prožívání předškoláka můžeme charakterizovat větší **stabilitou a vyrovnaností**, než jaká byla u batolete. Podle Příhody (1963) jsou však citové projevy dítěte ještě dosud nevyzpytatelné a neúměrné situacím. Především ze začátku předškolního období popisuje autor reakce dítěte jako výbuchovité, které se ale naštěstí projevují krátkým trváním. Podle Ležalové (2012) je proto důležité tyto projevy vhodně formovat. Důsledkem formování citových prožitků se postupně rozvíjí **emoční paměť**, kterou popisuje Vágnerová (2004). Díky emoční paměti bývají děti častěji pozitivně naladěné. Příhoda (1963) dodává, že velký počet citů se vyvíjí výchovou, a hlavně zráním dítěte.

Vágnerová (2004) určuje typické projevy emočního prožívání předškolních dětí. Stejně jako Příhoda (1963) i autorka upozorňuje na projevy vzteku a zlosti. Dítě však chápe příčiny různých situací, proto se tyto emoce projevují zejména v kontaktu s vrstevníky. V dětském kolektivu se objevují nejen zlostné reakce, ale také humorné situace. Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje u předškolního dítěte rozvoj smyslu pro humor. Vágnerová (2004) uvádí výskyt dětských žertů, které považuje za projev kamarádského vztahu mezi dětmi. Děti se však navzájem mnohdy i straší, a proto u předškolních dětí pozorujeme i různé projevy strachu a úzkosti, které jsou vázány na jejich představivost.

V předškolním věku dochází k rozvoji **vyšších citů**, který popisuje Šmelová, Petrová a Souralová (2012). Jedná se nejen o city sociální, ale i intelektuální, estetické a také etické. Rozvoj intelektuálních citů u dítěte poznáme podle radosti z nových činností, a také že dítě chce samo získávat nové zkušenosti, čímž se objevuje pokrok v oblasti poznávací. Jak uvádí Šimíčková Čížková a kol. (2003), dítě předškolního věku začíná chápat a poznávat, co je dobré a špatné, správné a nesprávné. Posun v této oblasti je zapříčiněný rozvojem etických citů. V souvislosti s tím dochází také k rozvoji estetických citů, které umožňují dítěti prožívat krásno, vnímat hudbu, pohádky, výtvarná díla a mít z toho příjemný prožitek. Šmelová, Petrová a Souralová (2012) popisují nejprve

rozvoj sociálních citů k dospělým, které se projevují láskou k rodičům. Později si dítě vytváří vztahy k vrstevníkům a také k sobě samému.

Vágnerová (2004) popisuje, že dítě začíná chápat nejen své pocity, ale kolem šestého roku se také snaží porozumět emocím druhých lidí, čímž se začíná projevovat schopnost empatie. Tyto projevy jsou důsledkem rozvoje **emoční inteligence**. V předškolním období se od dětí očekává, že své emoce budou kontrolovat, částečně ovládat a také by samy k sobě měly být kritické. Jak upozorňuje Thorová (2015), rozvoj **svědomí a morálky** nahrává tomu, že dítě ví, co dělat a nedělat. „Již kolem tří let dítě má zvnitřněné základní sociální normy (zdraví, děkuje, prosí, nemlsá před jídlem, neublížíje zvířatům, netrhá kytičky, nebere si cizí věci bez dovolení, nesahá na sirky apod.). (Ležalová, 2012, s. 23). Na to navazuje Špaňhelová (2008) a tvrdí, že pokud dítě něco poruší a dodatečně si chybu uvědomí, stane se, že žaluje samo na sebe. Dítě se tak samo sobě stává vychovatelem.

V předškolním období nastává velký pokrok i v oblasti **sociálního vývoje**. Jak uvádí Langmeir a Krejčířová (2006), v tomto věku je to stále především **rodina**, kdo uvádí dítě do společenství lidí. Dítě se postupně socializuje a tento proces trvá celý život. Thorová (2015) popisuje, že ačkoliv je rodina pro dítě na prvním místě, začíná být pro něj velmi důležité i **navazování vztahů s vrstevníky**.

Důležitým mezníkem v sociálním vývoji je dle Vágnerové (2004) nástup do mateřské školy, kde se dítě setkává s mnoha dětmi a má možnost rozvíjet vrstevnické vztahy. Na to navazuje Ležalová (2012), kdy tvrdí, že v předškolním období dítě začíná spolupracovat s ostatními, začíná mít pochopení pro druhé, je soupeřivé a postupně zvládá řešit konflikty. Autorka apeluje, aby předškolní dítě bylo v kontaktu s ostatními dětmi. Thorová (2015) na tuto myšlenku navazuje, kdy tvrdí, že díky kontaktům s ostatními se dítě učí vést skupinu, podřídit se, zvládat frustraci.

Vágnerová (2004) upozorňuje, že díky vrstevnického kontaktu se u dítěte rozvíjejí některé vlastnosti a dovednosti v kognitivní a emotivní oblasti. Šmelová, Petrová a Suralová (2012) poukazuje např. na rozvoj prosociálních vlastností (obětavost, tolerance, soucit apod.), které dítěti umožňují se začlenit do různých společenských skupin. První přátelství vznikají, jakmile si dítě umí najít kamaráda pro hru. Hra je totiž podle Šimíčkové Čížkové a kol. (2003) hlavní činnost, ve které probíhá proces socializace.

2 Dětská kresba

Vzhledem k tématu mé bakalářské práce je kresbě předškolního dítěte věnována druhá část teoretické části této práce.

„Kresba je neverbální symbolickou funkcí. Dítě v kresbě zobrazuje realitu tak, jak ji ono chápe“ (Vágnerová, 2004, s. 183). Z toho důvodu nám dle Bednářové a Šmardové (2010) kresba dává přehled o celkové úrovni vývoje dítěte a jeho inteligenci. Davido (2008) doplňuje, že dětskou kresbu lze využít při testování mentální úrovně, dále jako prostředek zkoumání afektivity dítěte a také jako komunikační prostředek. Bednářová Šmardová (2010) popisuje, že pomocí kresby sledujeme rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky a také nás informuje o vztazích dítěte k druhým, a především o jeho emocionalitě.

„Kresba je přirozenou součástí vývoje dítěte, je pro ně hrou, zábavou, je možností něco vytvářet, vyjádřit se, obvykle dítěti přináší radost a uspokojení“ (Bednářová a Šmardová, 2006, s. 6). Uždil (2002) udává, že kresba je pro dítě potěšením z důvodu, že po něm zanechá trvalý produkt. Výsledek kreslení se mění s vývojem dítěte a z původních čar a barevných skvrn se postupně stávají známé věci. Děti tedy kreslí a tvoří velmi často, a proto podle Thorové (2015) můžeme předškolní období považovat jako **zlatý věk dětské kresby**.

Bednářová a Šmardová (2006) upozorňují, že mezi dětmi bývají v kresbě poměrně **velké rozdíly**. Tyto rozdíly závisí na faktorech jako je motorika, laterality, mentální vyspělost dítěte, zrakové vnímání, paměť, schopnost představivosti a reprodukce a pozornost.

Bednářová a Šmardová (2006) a Uždil (2002) zaznamenávají stejné poznatky týkající se vývoje kresby. Podle nich se kresba dítěte vyvíjí stejným způsobem jako řeč. Náhodné čárání se podobá spontánnímu opakování hlásek, obojí je bezmyslenkovité a bezsmyslné. Stejným znakem vývoje výtvarné „řeči“ i řeči mluvené je následné opakování. Dítě opakuje kresebné pokusy stále dokola a v řeči si zase začíná broukat. Další podobnost vidí autoři v tom, že zpočátku dítě v kresbě i v řeči využívá **schémata**. Dítě tak řekne jedno slovo a pro něj je to vyjádření celé věty. Nakreslí např. kruh a popíše, že nakreslil postavu. Uždil (2002) však uvádí tvrzení některých odborníků na dětskou

kresbu. Dle nich tříleté dítě kreslí bezmyšlenkovitě a věcný význam dodává kresbě až dodatečně, pokud se ho ostatní ptají, co nakreslilo.

2.1 Fáze kresby

Fáze dětské kresby jsou klasifikovány mnohými autory. „Děti začínají kreslit přibližně stejným způsobem, ve stejné posloupnosti“ (Bednářová a Šmardová, 2006, s. 15). Davido (2008) uvádí stejný poznatek a dále ho rozvádí. Podle něj to znamená, že každému věku odpovídá specifický typ kresby. Klasifikace jsou si proto velmi podobné a liší se pouze drobnostmi (např. názvem). Já se zaměřím na rozdělení podle Vágnerové a Příhody.

2.1.1 Klasifikace podle Vágnerové

Vágnerová (2004) popisuje vývoj dětské kresby ve třech fázích. Autorka zaznamenává počátek kresebného vývoje již v batolecím období. Kolem dvou let věku dítěte je pro něj čmárání zajímavé samo o sobě a výsledný výtvar ho nezajímá. Uždil (2002) dodává, že díky čaranicím se dítě vyrovnává s plochou, jelikož většinou čmárá na velké papíry, tabule či zdi, kdy pohyb vychází z ramenního kloubu. Tohle období kresby označuje Vágnerová (2004) jako **presymbolickou, senzomotorickou fázi**. Thorová (2015) s vývojem kresby popisuje i zlepšení v práci s plochou, kdy je typické, že dítě v tomto stádiu kreslí předměty volně do prostoru.

Presymbolická fáze se postupně zdokonaluje a Vágnerová (2004) popisuje nastávající přechod na **symbolickou úroveň**, podle čehož se jmenuje druhá kresebná fáze. Ta nastává, když dítě pozná, že díky čar může znázornit reálné věci. Podle nějakého dominantního znaku dítě výtvar i dodatečně pojmenuje. Uždil (2002) upozorňuje, že dítě může mnohokrát během kreslení změnit záměr kresby. Dítě začne kreslit a řekne, že kreslí žábu. Ve finále, když se ho zeptáme, co nakreslilo, se dozvíme, že je to medvěd. Je tomu tak proto, že dítě nerozlišuje, co je snadné zobrazit a brání tomu i neschopnost plně ovládnout grafický pohyb. Podle Thorové (2015) však pětileté dítě už kreslené předměty umístí podle horizontální spodní linie.

Třetí a poslední fází dle Vágnerové (2004) je **fáze primárního symbolického vyjádření**. Dítě již kresbou úmyslně vyjadřuje konkrétní věc. Úroveň takového výtvaru

ovlivňuje řada věcí (např. poznávací procesy, motorika dítěte apod.). Bednářová a Šmardová (2010) popisují, jak poznáme nevyzrálou jemnou motoriku u předškolního dítěte. Obrázek dítěte není propracovaný do detailů a má kostrbaté linie, protože dítě ještě nedělá plynulé tahy. Z tohoto důvodu dítě nevyhledává kreslení, ale je třeba ho k tomu vést a vhodnými způsoby kresbu rozvíjet. Uždil (2002) zdůrazňuje, že předškolní výchova by dítěti v tomto směru měla pomáhat a příliš neovlivňovat okruh námětů ke kresbě. Potom dítě kreslí rádo, často a kresba se samovolně může vyvíjet. Na spontánních obrázcích dítěte je vidět hlavně postava, dům, sluníčko, květiny apod., které podle Thorové (2015) už jsou nějakým způsobem „ukotvené“ na obrázku a jsou smysluplně propojené do celků.

2.1.2 Klasifikace podle Příhody

Příhodovo rozdělení fází kresby se podobá klasifikaci Vágnerové (2004), avšak Příhoda (1963) popisuje vývoj kresby dítěte v pěti fázích. Podle něj začíná první fáze již v batolecím období a nazývá ji **stádium črtací experimentace**. Dítě totiž poznává a zkouší, co dovede tužkou. Jde o bezplánovitou a málo koordinovanou činnost, která dítěti přináší radost. Čmárání se projevuje pohyby jedním tahem, kdy pohyb vychází nejprve z ramene a později se zapojuje i loketní a kloub a zápěstí. Bednářová a Šmardová (2006) popisují, že obrázek dítěte je ve fázi čaranic plný klenutých oblouků a čar, které vedou různými směry. Tyto čáry se do sebe zamotávají a obrázek je plný chaosu. Kolem třetího roku dítěte se však jeho „zamotaná klubička rozmotají“ a zdokonalí se v kruh a svislé a vodorovné čáry. Dětská kresba se v té době posouvá do dalšího stádia.

Podle Příhody (1963) nastává tedy druhé stádium, kdy dítě už spojuje realitu s kresbou. Nejdříve dítě kresbu pojmenuje až dodatečně a až postupem jeho kresebného a kognitivního vývoje si dítě určuje cíl předtím, než začne kreslit. Z tohoto důvodu se této fázi říká **stádium prvotního obrysu**. Tohle stádium se plně projeví, až dítě začne opakovaně kreslit věci s určitým záměrem. Langmeir a Krejčířová (2006) však upozorňují, že výsledný obraz, který dítě namalovalo, se reálné věci ještě nepodobá.

Příhoda (1963) určuje, kdy se kresebný vývoj předškolního dítěte se posouvá do pokročilejší úrovně, do **stádia lineárního náčrtu**. Nastává tomu tehdy, jakmile dítě dokáže nakreslit srozumitelnou kresbu, tedy lineární náčrt, který již zobrazuje podobu kreslené věci a nese její základní znaky. Thorová (2015) uvádí stejné poznatky

a navazuje, že právě v tomto stadiu se nachází předškolní děti, protože stadium lineární kresby trvá zhruba od tří a půl let až do pěti let věku dítěte. Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje, že co dítě nakreslí, jak to nakreslí, jakou barvou, co zvýrazní atd., záleží na subjektivním vnímání dítěte, nikoli na skutečnosti a důležitosti. Dítě tak kreslí to, co o dané věci ví, nikoliv co vidí. V kresbách se objevuje jistá **transparence**. S tímto tvrzením mám vlastní zkušenosti, kdy jsem při pozorování v mateřské škole zjistila, že dítě nakreslí např. domeček zvenku a přitom nakreslí, co jde vidět skrz zdi (nábytek, lidi apod.). Příhoda (1963) poukazuje na oblíbené předměty dětské kresby. Jsou jimi již zmíněný dům, zvířata, a hlavně lidská postava, jejíž vývoj bude popsán v následující kapitole.

Další fáze kresby podle Příhody (1963) je **stadium realistické kresby**. Šimíčková Čížková a kol. (2003) vymezují nástup tohoto stádia mezi pátým a šestým rokem dítěte. Příhoda (1963) popisuje, že obrázky se stávají realističtějšími a začínají se objevovat detaily. Dítě však pořád kreslí podle své představy místo podle předlohy, ale již se začíná zaměřovat na důležité znaky dané věci. Z tohoto důvodu můžeme na obrázcích pořád pozorovat **rentgenové vidění** dítěte, které podle Davida (2008) přetrvává do sedmi až devíti let dítěte. Transparence však může svědčit o velmi vyvinutém pozorovacím talentu. Příhoda (1963) charakterizuje znaky realistické kresby. Ta se dle něj se vyznačuje kreslením předmětu ze základního pohledu, dítě neumí znázornit prostorové věci a perspektivu. Chápat perspektivu totiž vyžaduje určitou úroveň abstrakce, které dítě tohoto věku ještě není schopno. Dítě v této kresebné fázi už používá takové barvy, které má daná věc ve skutečnosti, např. slunce je vždy žluté a tráva zelená. „Hlavním rysem, který charakterizuje obecně toto vývojové období, je tedy obohacování původního náčrtu detaily stále hojnějšími, příznačnějšími, individuálnějšími a znázorňovanými s vypozerovanou věrností stále adekvátnější“ (Příhoda, 1963, s. 340).

Příhoda (1963) upozorňuje, že pokud kresbě není dále věnována pozornost, nerozvíjí se, a tudíž pro mnohé děti vývoj kresby končí v realistickém stadiu. Posledním stadiem kresby, které autor popisuje, je **fáze naturalistické kresby**, která nastává přibližně mezi desátým a jedenáctým rokem dítěte. Děti v této kresebné fázi už mají sklony kreslit, jak předmět ve skutečnosti vypadá. Nekreslí už jen z pouhé představy. Z kresby mizí také transparence a dítě začíná chápat prostor a velikost předmětů. Uvědomuje si, že věci, které jsou za sebou, už nestačí nakreslit nad sebe a také začíná rozlišovat, že např. vrabec je menší než orel, a proto je potřeba to takto kresebně

vystihnout. Ustává však zájem o kreslení detailů a o barevnost kresby, kterou dítě nahrazuje stínováním, které obrázku dodává trojrozměrný efekt. Šimíčková Čížková a kol. (2003) v tomto stádiu definuje u dítěte **tzv. krizi kresebného projevu**. Dítě je sice pečlivé, avšak začíná být ke svým výtvorům kritické, pokud jsou podle něho nedokonalé. Pokud má dítě výtvarný talent, kreslení mu jde a baví ho, jeho vývoj pokračuje dále a jeho kresba se stává výrazným expresivním prostředkem.

Jak si lze ze dvou popsaných klasifikací povšimnout, vývoj kresby podle výše uvedených autorů začíná čmáráním dítěte v batolecím období. Naopak Davido (2008) však popisuje fázi **období skvrn**, která ještě předchází stadiu čmáranic. Autor se domnívá, že pokud by rodiče umožnili dítěti tvořit již od dřívějšího věku, dočkali by se výtvoru v podobě skvrn. Většina rodičů však jednorocní dítě nenechá „malovat“ z důvodu neblahých důsledků.

2.2 Vývoj kresby lidské postavy

Vzhledem k pojetí výzkumné části mé bakalářské práce je důležité popsat, jak se vyvíjí kresba lidské postavy. Mnoho autorů, jako např. Cognet (2013), Šmelová, Petrová a Souralová (2012) a Šimíčková Čížková a kol. (2003) udávají stejný poznatek. Podle nich je kresba lidské postavy nejčastějším a nejoblíbenějším námětem dětských kreseb.

Cognet (2013) poukazuje na fakt, že kresba člověka se objevuje ve všech kulturách na předních příčkách, protože do ní autor promítne z části i sám sebe, i když někdy nevědomě. Podle něj začne dítě již v brzkém věku kreslit uzavřené oválné tvary, ze kterých později vybíhají paprscité výběžky. Tento útvar lze považovat za první pokus vyobrazení člověka. Read (1967; in Šimíčková Čížková a kol., 2003) naopak uvádí, že první náznaky lidské figury mohou mít základ i v nákresu kříže. Šmelová, Petrová a Souralová (2012) udává, že počátky kresby postavy můžeme u dítěte pozorovat už mezi třetím a čtvrtým rokem. Pokud však dítě často kreslí, má k tomu doma ideální prostředí a podmínky, kdy ho rodina k tomu vede, může se pokus o kresbu postavy objevit už dříve.

Vágnerová (2004) definuje stadia vývoje kresby lidské postavy. Prvním stadiem, které se u dítěte začne projevovat přibližně ve třech letech, je **stadium hlavonožce**. Jak už vyplývá z názvu, jedná se o kresbu hlavy, na kterou jsou napojené končetiny.

Dítě nakreslí tyto části, protože v tomto věku získává zkušenosti s vlastním tělem. Největší význam má obličej, který je pro něj důležitý při sociálním kontaktu. Končetiny jsou zase potřebné pro mnoho aktivit, jako je třeba běh, který dítě baví, proto považuje důležité nakreslit jen tyto části těla. Uždil (2002) upozorňuje, že takový vývoj není jedinou možnou variantou. Může se stát, že dítě už od počátku ztvárňuje lidskou figuru, která má už i trup nebo dokonce krk. Hlava a končetiny však nejsou jediné věci, které dítě na figuře kreslí. Bednářová a Šmardová (2006) poukazují, že dítě si všimá i detailů, jako jsou oči, ústa a někdy nos, které se na kresbě objevují.

Druhou fází kresby figury nazývá Vágnerová (2004) jako **stadium subjektivně fantazijního zpracování neboli prelogického přístupu**. Od čtyř do pěti let věku zobrazuje dítě postavu tak, že tím nerespektuje realitu. Dítě zvýrazňuje a kreslí takové věci, které jsou pro něj důležité. Z tohoto důvodu vidíme v kresbách **transparenci**, kdy dítě nakreslí např. plod v mamčině břiše nebo pupík na tričku. Díky takovým detailům však již lze zpozorovat přítomnost trupu. Šimíčková Čížková a kol. (2003) vysvětluje, že trup je sice zobrazován, avšak je mnohem menší než hlava, která má stále pro dítě největší význam. Autorka také poukazuje na přechod z lineárního znázorňování ke **kresbě dvojdimenzionální, plošné**. Příhoda (1963) také uvádí, že kresba dítěte nabývá zřetelné plošnosti. Dítě kreslí plošně všechny části těla, např. ruka už není pouhá čára, ale dvě linie zakončené prsty. V obrázcích také začíná dítě rozlišovat pohlaví postavy, díky nakreslenému oblečení. Uždil (2002) se zmiňuje o počátku kreslení „pohybu“. Dítě už kolem čtvrtého roku umí nakreslit vztažené paže, avšak další polohy těla dítě ještě znázornit nedokáže.

Stejně jako celkový vývoj kresby, i kresba lidské postavy je časem zobrazována realisticky. Z toho důvodu uvádí Vágnerová (2004) poslední fázi vývoje kresby lidské postavy a pojmenovává ji **stadium realistického zobrazení**. Počátek této fáze lze zpozorovat ke konci předškolního období. Dítě již kreslí člověka tak, jak jej vidí, což je důkaz rozvíjejících se kognitivních procesů. Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje zdokonalení proporcí jednotlivých částí lidského těla kolem šesti let věku dítěte. V tomto věku kreslí paže nasazené k trupu a na hlavě kreslí vlasy, které jsou většinou jen po obvodu hlavy. Přetrvává však tzv. montovaná kresba, kdy dítě kreslí všechno zvlášť a tyto části těla na sebe napojuje. Na přelomu šestého a sedmého roku dítě zdokonaluje oblečení a účes a na obrázcích už lze vždy spatřit krk, který ještě nenavazuje na linii hlavy nebo trupu.

I když je vývoj kresby lidské postavy podle Vágnerové (2004) vymezen jen pro předškolní období, zdokonaluje se samozřejmě i nadále. Příhoda (1963) a Šimíčková Čížková a kol. (2003) se shodují, že přibližně v osmi letech se začne dítě zajímat o kresbu **postavy z profilu**. Profil však bývá zpočátku nedokonalý, protože jak podotýká Příhoda (1963), dítě je v tomto období nedůsledné. Děti však dlouhou dobu nezvládnou nakreslit celou postavu z profilu správně. Autor uvádí, že často ještě v jedenácti letech kreslí profil např. s oběma očima. Šimíčková Čížková a kol. (2003) popisuje, že kolem devíti let dítěte vidáme v kresbách zachycený pohyb. Příhoda (1963) na to navazuje, že díky tomu je kresba živější. Dítě zachycuje scény např. na koupališti, oslavy apod. Desetileté děti jsou však už kritičtější samy k sobě a jelikož je těžké zachytit pohyb, často se stává, že dítě nakonec svůj výtvar zahodí, protože se mu nelíbí a vrací se ke kresbě jednotlivých předmětů. Konec vývoje kresby označuje Šimíčková Čížková a kol. (2003) kolem desátého až jedenáctého roku dítěte. Dítě v té době objevuje techniky stínování, tvarování a perspektivní zachycení. V dalších letech jde už jen o zdokonalování kresby.

2.3 Diagnostika dětské kresby

„Dětská kresba představuje originální výpověď o psychickém světě dítěte. Pomocí výtvarného projevu můžeme poznat lépe schopnosti dítěte, jeho problémy a v neposlední řadě nám výtvarný projev umožní seznámit se s tím, jak děti vidí svět, jak reagují a vyrovnávají se se svým okolím“ (Šimíčková Čížková a kol., 2003, s. 76). Davido (2008) se s tímto názorem ztotožňuje a poukazuje, že dětská kresba je jeden z nejvhodnějších způsobů, jak poznat osobnost dítěte. Autor však upozorňuje, že z jednoho obrázku se nedá určit všechno a je třeba nedělat ukvapené závěry. Ke správnému pochopení kresby Uždil (2002) nabádá, abychom si od dítěte nechali obrázek slovně popsat a vysvětlit. Představy dítěte jsou totiž daleko zajímavější, než jak bychom si z obrázku mohli leckdy povšimnout. Diagnostiku by však měl provádět odborník.

Bednářová a Šmardová (2006) upozorňují, že ne všechny děti umí nebo chtějí o kresbě mluvit. Některé mohou mít problémy v komunikaci, nemusí se umět vyjádřit, u jiného se zase může objevit mutismus. Proto je kresba velmi **významný nenátlakový komunikační prostředek**, kterým se i přes tyto překážky lze dopracovat k jisté komunikaci. „Dítě prostřednictvím kresby sděluje mnohdy více než slovy“ (Šmelová, Petrová a Suralová, 2012, s. 105). Autorky vysvětlují, že z tohoto důvodu lze kresbu

označit jako „**královskou cestu**“, která vede k poznání dětské psychiky. Bednářová a Šmardová (2006) dodává, že kresbou dítě nevědomky vyjadřuje řadu věcí jako je fantazie, strach, přání, emoce, zlost, úzkost, ale také vztahy k druhým a postoje.

Müller (2014) určuje **cíle diagnostického procesu** v kresbě. Je důležité zkoumat, co dítě trápí a zjistit příčinu problému. Při diagnostikování autor pobízí ke sledování volby tématu, kdy dítě výběrem může podvědomě sdělit své trápení či přání. Oproti tomu Davido (2008) oponuje názorem, že volbě tématu nelze přikládat jasný význam, pokud jsou další okolnosti okolo dítěte neznámé. Říčan (2014) upozorňuje, že diagnostikování neprobíhá pouze výběrem námětu dítětem a následně volnou kresbou, ale je řada způsobů, kdy dítěti můžeme zadat určité téma, či ho nechat kreslit podle připravených předloh.

Velký otazník visí v problematice **výběru barev**. Podle Müllera (2014) se mnozí odborníci rozcházejí v názorech, zda výběr barev hraje při diagnostice důležitou roli. Autor však sám popisuje význam jednotlivých barev, kdy např. modrá barva charakterizuje klid a červená zase energii a sílu. Také dodává, že jakou barvu dítě zvolí, závisí na mnoha faktorech jako je aktuální stav organismu, objektivně působící činitelé či osobnost jedince. I když jsou názory různé, rozhodla jsem se tuto problematiku trochu přiblížit. Podle Davida (2008) používá dítě barvy dvěma způsoby. Buď barevně napodobuje realitu (např. nebe je modré, tráva zelená) nebo se nechává vést svým nevědomím, kdy využívá barvy podle sebe, což o jeho osobnosti a myšlení vypovídá nejvíce. Autor upozorňuje, že před diagnostikou pomocí barev je nutné zjistit, zda dítě dobře vidí a slyší, jinak barevná řeč ztrácí smysl.

Z volby barev lze podle Davida (2008) zjistit rysy povahy a osobnosti dítěte. **Extravertní dítě**, které je aktivní a vyhledává kontakty s lidmi, využívá velký počet barev, ve kterých hraje hlavní roli barva červená, žlutá, oranžová a bílá. Oproti tomu v kresbách **introvertního dítěte**, které nevyhledává společnost, lze pozorovat menší škálu použitých barev, převážně laděných do studených odstínů modrých, šedých, zelených a černých. Dítě stabilní povahy ke kresbě využije čtyř až šesti barev. Uždil (2002) doplňuje, že osobnostní rysy a povahu lze zjistit nejen pomocí barev, ale také díky obsahové stránce kresby, ve které sledujeme řadu znaků. Kresba extravertního dítěte je bohatá na detaily, lze v ní pozorovat snahu o objektivní vzhled a správné proporce a také se takové dítě snaží objekt vhodně umístit do prostoru. Kresba introvertního dítěte ukazuje opak.

I přesto, že je obsahové stránce kresby věnováno mnoho pozornosti, zdůrazňuje Müller (2014), že je potřeba sledovat celý průběh kreslení, tedy jak se dítě chová a prožívá činnost. Bednářová a Šmardová (2010) pobízí také k pozorování formálního provedení kresby, jak dítě vede čáru, plynulost, jistotu tahu, přesnost, návaznost apod. Cognet (2013) uvádí, že čím je dítě starší, je vhodné si všimnout v kresbě dalších věcí jako je styl kresby, její estetická stránka a míra kreativity dítěte.

Podle Bednářové a Šmardové (2010) nám **obsahová i formální stránka** kresby dává představu o celkové vyspělosti dítěte. Může se však stát, že dítě je velice inteligentní, avšak jeho kresba tomu neodpovídá a je podprůměrná. Na druhé straně se může vyskytnout i opačný případ, kdy dítě kreslí velice povedené a propracované obrázky, ale jeho rozumové schopnosti odpovídají nižšímu věku. Tyto případy spíše vypovídají o individuálních rozdílech mezi vrstevníky či o nerovnoměrnosti ve vývoji.

Jak poukazuje Cognet (2013), nelze hodnotit vyspělost dítěte na základě jednoho obrázku. Je tomu tak z důvodu, že každá kresba dítěte je originál. Dítě nakreslí stejnou věc třikrát a pokaždé vypadá jinak. Záleží totiž i na tom, zda je obrázek určený pro maminku, ke které má vztah, tudíž se dítě snaží výtvar dokonale propracovat, anebo pro psychologa, kterého nezná.

II Výzkumná část

3 Cíle výzkumné části

Vzhledem k tématu této bakalářské práce je praktická část uskutečněna pomocí analýzy kresebných projevů dětí. Vychází se z poznatků zjištěných v teoretické části, která je zaměřena nejen na charakteristiku celého vývoje dítěte předškolního věku, ale také na popis fáze vývoje dětské kresby a její diagnostiku. Je proto nutné brát v úvahu velký rozsah kresebných námětů, které dítě rádo kreslí. Toto výzkumné šetření je zaměřeno na kresbu lidské postavy, jelikož mnozí autoři jako např. Cognet (2013) upozorňují na oblibu tohoto tématu u dětí a také na jeho četný výskyt v obrázcích. Z tohoto důvodu vzniklo i mnoho testů na hodnocení kresby postavy. Je využíváno testu F. L. Goodenoughové, který je zaměřen především na kognitivní schopnosti dítěte.

Hlavním cílem tedy je analýza kresby postavy u dítěte předškolního věku ve vazbě na pohlaví. Dále se zaměříme na analýzu kresby dětí ve vazbě na jejich kognitivní úroveň.

Výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Jaká je úroveň kresby lidské postavy u dívek?

Otázka č. 2: Jaká je úroveň kresby lidské postavy u chlapců?

Otázka č. 3: Odpovídá výsledek kresby jednotlivých dětí normě?

4 Výzkumný soubor

Pro výzkumné šetření byla vybrána mateřská škola v Krnově, která je tvořena čtyřmi homogenními třídami. Pro tento výzkum je toto uspořádání školy ideální, jelikož je třeba zachytit vývoj kresby dětí v celém předškolním období. Pro lepší porovnání a vyhodnocení kreseb dětí jsou vytvořeny čtyři skupiny podle věku. První skupinou jsou tak tříleté děti, druhou skupinou děti ve věku čtyř let, třetí skupinou všechny pětileté děti a v poslední skupině jsou zařazeny šestileté děti.

Výzkumný soubor tvoří 24 dětí z mateřské školy, které byly vybrány nejen podle věku, ale i také podle pohlaví. Do každé ze čtyř věkových skupin bylo zařazeno šest dětí, z nichž tři jsou dívky a tři chlapci. Celkově výzkumný vzorek tedy tvoří dvanáct děvčat a dvanáct chlapců. Početní zastoupení dívek a chlapců je z důvodu volby jednoho z cílů, který se zaměřuje na analýzu kresby ve vazbě na pohlaví.

4.1 Průběh sběru dat

Jelikož jsem začátkem letního semestru roku 2019 v této mateřské škole vykonávala souvislou šestitýdenní praxi, probíhalo výzkumné šetření v této době, a to konkrétně v časovém rozmezí od 4. 3. – 15. 3. 2019. Před zahájením samotné praxe byla paní ředitelka informována o plánovaném výzkumu, při kterém mi vyšla vstříc. Před samotným začátkem výzkumu jsem každému z rodičů vybraných dětí vysvětlila, že v rámci bakalářské práce potřebuji výzkum doložit kresbou jeho dítěte. Rodiče mě díky praxe znali a žádný z nich neměl problém mi podepsat souhlas s použitím kresby lidské postavy jeho dítěte do praktické části této bakalářské práce (viz příloha č. 1).

Samotné výzkumné šetření probíhalo následovně. V časovém rozmezí dvou týdnů byly při ranních hrách testovány jednotlivé děti. Děti jsem si ke stolečku brala individuálně, abych se mohla dotyčným plně věnovat a sledovat i jeho projevy při kreslení. Výzkum byl zahájen ve třídě nejstarších šestiletých dětí. Následně se provádělo výzkumné šetření i u mladších dětí.

Každé dítě dostalo bílý papír A4, tužky a pastelky a bylo jejich rozhodnutí, čím budou kreslit. Jelikož kresba postavy podle Goodenoughové má přesné zadání, bylo každému dítěti řečeno, ať nakreslí pána (lidskou postavu), jak nejlépe dovede.

Dětem bylo dáno tolik času, kolik každé z nich potřebovalo. Některé děti se ihned daly do práce, jiné si moc nevěděly rady. Muselo se jim znovu vysvětlit a doplnit, ať nakreslí maminku nebo koho mají rádi. Děti musely pracovat bez rady a pomoci. Jakmile si dítě bylo jisto, že má hotovo, obrázek odevzdalo.

Ve třídě nejstarších byl vidět vliv toho, že mě děti znaly z praxe. Tyto děti plnily svůj úkol s radostí a byla na nich viditelná snaha a pečlivost, s jakou obrázek kreslily. Tomu odpovídal i čas jejich práce, který u nejstarších dětí činil až dvacet minut. Výsledky jednotlivých kreseb postav se samozřejmě lišily věkem dětí, ale také to mohlo být způsobeno faktem, že mě děti v ostatních třídách neznaly. Mladším dětem trvala kresba postavy cca kolem tří až deseti minut. U každé kresby jsem si poznamenala pohlaví dítěte a jeho datum narození.

5 Výzkumná metoda

K naplnění cílů této práce bylo využito především metody testu kresby lidské postavy Florencie L. Goodenoughové. V rámci poslední výzkumné otázky je využito poznatků teoretické části.

Vinklerová (2002; in Kucharská a Májová, 2005) poukazuje na rok 1926, ve kterém Goodenoughová zmíněný test vytvořila. Podle anglického originálu zní název testu Draw-a-man, což můžeme přeložit jako nakresli pána. Jak popisuje Cognet (2013), řadí se tento test mezi inteligenční testy u dětí, jelikož Goodenoughová si zakládala na názoru, že dětská kresba úzce souvisí s dětskou inteligencí, a proto lze pomocí testu dokonce vypočítat IQ dítěte. Vinklerová (2002; in Kucharská a Májová, 2005) však upozorňuje, že test by měl pro odborníky sloužit především jen k rychlé orientaci, jelikož k získání více informací o dítěti je třeba dalších diagnostických podkladů.

Podle Cogneta (2013) se názory psychologů na Draw-a-man-test rozcházejí. Vznik testu si získal pozornost řady odborníků, kteří považují provedení i hodnocení testu jako jednoduché a dobře sestavené. Na druhé straně se vyskytují i odpůrné názory. Někteří psychologové kritizují příliš rozsáhlé hodnocení. Další se domnívají, že kresba dívek v předškolním věku je většinou na vyšší úrovni než u chlapců, proto je možné, že test zvýhodňuje dívčí pohlaví. Poslední nesouhlas psychologů (včetně Kucharské) se vztahuje k tvrzení autorky testu o posuzování dětské inteligence na základě jednoho obrázku.

Test kresby postavy lze provádět u dětí ve věku od tří do čtrnácti let. Jeho hodnocení dle Goodenoughové se skládá z 51 položek, které se zaměřují na výskyt jednotlivých částí těla. Např. zda jsou zobrazeny oči, končetiny, trup, oblečení, vlasy, přesný počet prstů apod. Za každou splněnou položku se započítává jeden bod. Čím více je kresba propracovanější, tím je možno dosáhnout většího počtu bodů. Ty se sečtou a výsledný počet se porovná s danou hodnotící škálou dle autorky testu. Tím jsou body převedeny a známe mentální věk daného dítěte.

Každý z 24 zkoumaných obrázků je tedy nutno pečlivě projít a přidělit určitý počet bodů.

6 Analýza výsledků výzkumného šetření

Získání výsledků pro tento výzkum proběhne pomocí hodnocení kreseb lidské postavy dětí předškolního věku. Každou jednotlivou kresbu je třeba si zvlášť projít a pečlivě ohodnotit a obodovat, čímž se získá mentální věk dítěte, který se porovná s jeho biologickým věkem. Vzhledem ke zvoleným cílům se vyhodnotí dívčí i chlapecké pohlaví zvlášť. V této kapitole jsou rozpracovány výsledky zkoumání a zodpovězeny jednotlivé výzkumné otázky.

6.1 Úroveň kresby u dívek

Nejprve proběhne analýza kresby ve vazbě na pohlaví, kdy se zjistí mentální věk dívek, poté chlapců a následně se obě skupiny porovnají.

Dívky byly seřazeny do tabulky dle věku od nejmladší po nejstarší a u každé byl uveden její biologický věk. Následně byly vyhodnoceny jednotlivé kresby dívek a do tabulky byly přidány hodnoty celkového počtu bodů a následně i na základě výsledků kresby zjištěný mentální věk.

Tab. 1: Výpočet mentálního věku u dívek

	Biologický věk	Počet bodů	Mentální věk
Dívka č.1	3,02 let	7	4 a $\frac{3}{4}$ let
Dívka č.2	3,05 let	6	4,5 let
Dívka č.3	3,07 let	9	5 a $\frac{1}{4}$ let
Dívka č.4	4,08 let	15	6 a $\frac{3}{4}$ let
Dívka č.5	4,09 let	20	8 let
Dívka č.6	4,11 let	21	8 a $\frac{1}{4}$ let
Dívka č.7	5,02 let	22	8,5 let
Dívka č.8	5,06 let	15	6 a $\frac{3}{4}$ let
Dívka č.9	5,10 let	22	8,5 let
Dívka č.10	6,02 let	25	9 a $\frac{1}{4}$ let
Dívka č.11	6,06 let	24	9 let
Dívka č.12	6,07 let	31	10 a $\frac{3}{4}$ let

Z tabulky vyplývá, že všech dvanáct dívek z vybrané mateřské školy, má mentální věk vyšší než biologický věk. A to dokonce ve všech případech nejméně o jeden celý rok.

Zdá se, že úroveň kresby u zkoumaných dívek je značně nadprůměrná.

Hodnocení tříletých dívek

Z kategorie **tříletých dívek** je kresba od dívky č. 3 na nejvyšší úrovni. Jelikož jsou této dívce teprve tři roky a sedm měsíců, její obrázek odpovídá kresbě dítěte, kterému je pět let a tři měsíce. Rozdíl mezi biologickým a mentálním věkem tedy činí celých dvacet měsíců, což je podle mého názoru značný nadprůměr. Pro lepší představu o nadprůměrnosti kresby bude tento obrázek popsán.

Kresba postavy dívky č. 3 získala celkový počet 9 bodů. Nadprůměrné hodnocení si tato kresba získala zřejmě svou jedinečností. Podle Vágnerové (2004) je pro tuto věkovou kategorii typická kresba **hlavonožce**. Obrázek dívky tento popis ale nesplňuje, končetiny zcela chybí. Oproti tomu je ale však znázorněn trup, a dokonce i krk, který v mnohých kresbách tříletých dětí chybí. Trup není znázorněn typickým kulatým bříškem, ale je znatelně protáhlý. Lidské postavě na obrázku také nechybí oči, ústa a vlasy.

Obrázek č. 1

Hodnocení čtyřletých dívek

V porovnání vybraných **čtyřletých dívek** je kresba dívky č. 6 na nejvyšší úrovni. Kresba patří dívce, které jsou momentálně čtyři roky a jedenáct měsíců, ale její kresba odpovídá mentálnímu věku osm let a tři měsíce, což je obrovský rozdíl.

Kresba splňuje některé znaky, které popisuje Vágnerová (2004) jako typické pro kresbu čtyřletých dětí. V tomto věku dítě kreslí převážně věci, které jsou pro něj

důležité. Úkolem bylo nakreslit postavu, přesto dívka znázornila postavy dvě. Po diskuzi s ní bylo zjištěno, že chtěla nakreslit i matku i otce, ne pouze jednoho z nich. Dívka rozlišila mužské a ženské pohlaví pomocí délky vlasů. Dále si lze všimnout, že kresba je již dvojdimenzionální. Postavy sice postrádají nohy, ale ruce jsou znázorněny dvěma čarami, které jsou zakončené prsty. Přestože je pro tohle věkové období v kresbě typická transparence, dívka oběma postavám nakreslila oděv. Trup je protáhlý a hlava má správné proporce. Obličej obsahuje ústa, nos, a dokonce oči s řasami. Z těchto důvodů získala kresba vysoký počet bodů a je hodnocena jako nadprůměrná.

Obrázek č. 2

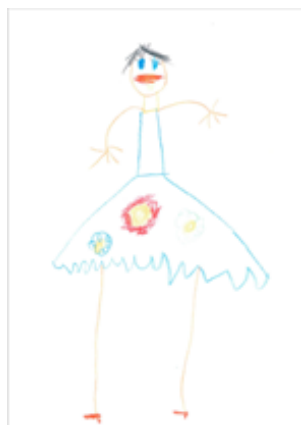
Hodnocení pětiletých dívek

V kategorii **pětiletých dívek** dosáhly kresby dvou dívek stejného počtu bodů. Rozdíl v biologickém věku u těchto dvou dívek však činí deset měsíců. Proto dívka, která je mladší, dosáhla díky kresbě ještě většího pokroku, jelikož její kresba odpovídá mentálnímu věku osm let a šest měsíců, kdežto její biologický věk je jen pět let a dva měsíce.

Tato kresba obsahuje řadu věcí, díky kterým může být označena jako nadprůměrná. Stále by bylo adekvátní věku, kdyby kresba dívky byla transparentní. Dívka však postavě nakreslila šaty, které jsou dokonce ozdobené. Můžeme si všimnout také bot na podpatku, kde tím pádem dívka znázornila i paty. Proporce jednotlivých částí těla odpovídají realitě, kromě rukou, které jsou kratší. Ačkoli končetiny nejsou dvojdimenzionální, je znázorněný přesný počet prstů na rukou. Celé ruce jsou k trupu napojeny na správném místě, kdy dívka chtěla znázornit ramena. Postava má i takové náležitosti jako je krk, vlasy, ústa a oči s řasami.

Obrázek č. 3

Hodnocení šestiletých dívek

Jak se dalo předpokládat, nejvyšší úroveň dívčí kresby se vyskytuje u **nejstarší zkoumané věkové kategorie**. U dívky č. 12 je však pozorován největší rozdíl mezi biologickým a mentálním věkem, který činí čtyři roky a dva měsíce. Její kresba odpovídá mentálnímu věku deset let a devět měsíců, přestože je dívce pouhých šest let a sedm měsíců.

Tato kresba obsahuje řadu náležitostí, které se v kresbách ostatních dívek zatím neobjevily. Podle Vágnerové (2004) začíná dítě koncem předškolního období zobrazovat postavu tak, jak ji vidí. Po rozhovoru s dívkou bylo zjištěno, že má velmi ráda pohádku Ledové království a konkrétně ledovou královnu. Při pohledu na obrázek je vidět, že se dívka při kresbě inspirovala onou ledovou královnou z pohádky. Postava má propracované šaty, pod kterými se rýsuje vytvarovaný trup s pasem. Kresba není transparentní, tudíž pod šaty nevidíme dolní končetiny. Horní končetiny jsou ale dvojdimenzionální a dívka již dokázala vyznačit ramena. Vzhledem k věku by však mohl být znázorněn přesný počet prstů, který však není znázorněn. Hlava má složitější tvar než jen pouhý kruh, lze si povšimnout, že se dívka snažila o jakési zaoblení v oblasti brady. Rovněž obličej má velké množství znaků. Oči jsou obohaceny řasami i zorničkami. Nos i ústa jsou dvojdimenzionální, kdy na nose je znázorněna i nosní dírka a ústa jsou složená z vytvarovaných rtů.

Obrázek č. 4

6.2 Úroveň kresby u chlapců

Počet chlapců vybraných pro výzkumné šetření je dvanáct, rovněž jako dívek. Při zjišťování úrovně kresby u chlapců bylo postupováno stejně jako u dívek.

Nejprve pro větší přehlednost byla vytvořena tabulka, do které byli seřazeni všichni chlapci podle jejich biologického věku. Aby byl zjištěn mentální věk chlapců, byla potřeba projít každý obrázek lidské postavy. Podle testu Goodenoughové byly obodovány příslušné položky a následně se body sečetly. Podle dosaženého počtu bodů z testu, byl zjištěn mentální věk každého chlapce a zapsán do tabulky.

Tab. 2: Výpočet mentálního věku u chlapců

	Biologický věk	Počet bodů	Mentální věk
Chlapec č. 1	3,00 let	4	4 roky
Chlapec č. 2	3,01 let	3	3 a $\frac{3}{4}$ let
Chlapec č. 3	3,04 let	5	4 a $\frac{1}{4}$ let
Chlapec č. 4	4,04 let	15	6 a $\frac{3}{4}$ let
Chlapec č. 5	4,04 let	10	5,5 let
Chlapec č. 6	4,07 let	17	7 $\frac{1}{4}$ let
Chlapec č. 7	5,01 let	15	6 a $\frac{3}{4}$ let
Chlapec č. 8	5,10 let	16	7 let
Chlapec č. 9	5,11 let	18	7,5 let
Chlapec č. 10	6,01 let	22	8,5 let
Chlapec č. 11	6,05 let	34	11,5 let
Chlapec č. 12	6,07 let	16	7 let

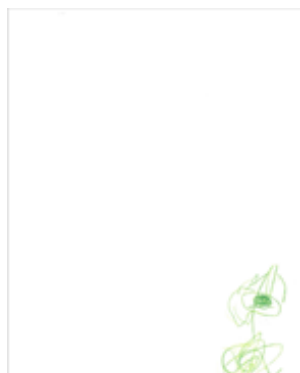
Z tabulky je patrné, že mentální věk u chlapců je daleko vyšší než jejich biologický věk. Přestože jsou kresby chlapců nadprůměrné, nedosahují stejného výsledku jako u děvčat.

Hodnocení tříletých chlapců

Všechny tři kresby **tříletých chlapců** se jen stěží podobají lidské postavě. Proto bylo potřebné si s každým z nich o jejich výtvoru pohovořit, aby chlapci řekli, co, jak a kde, nakreslili. Nejlépe vyšla kresba chlapce č. 3, jehož biologický věk činí tři roky a čtyři měsíce. Díky získaným pěti bodům odpovídá jeho kresba mentálnímu věku čtyři roky a tři měsíců.

Chlapec si pro kresbu vybral světle zelenou pastelku, tudíž jeho kresba v naskenované podobě moc nelze rozpoznat. Proto je třeba ji přiblížit. Stejně jako u popsané kresby tříleté dívky, ani zde nelze pozorovat typického hlavonožce, kterého charakterizuje Vágnerová (2004). Postava zcela postrádá všechny končetiny. Na druhé straně je vidět propojení hlavy, krku a trupu. Vyskytuje se zde typické kruhové břicho. Postava má na hlavě pár vlasů a na obličeji jedno oko.

Obrázek č. 5

Hodnocení čtyřletých chlapců

Při porovnání kreseb **čtyřletých chlapců** získala kresba chlapce č. 6 nejvyšší počet bodů. Jeho kresba tak odpovídá mentálnímu věku sedm let a tři měsíce, přestože chlapec dovršil teprve čtyř let a sedmi měsíců.

V chlapcově kresbě např. lze pozorovat přítomnost nakresleného krku, jehož vyobrazení je podle Vágnerové (2004) typické až ke konci předškolního období. Na krk navazuje trup, který je ale ještě spíše širší než delší a vyskytuje se typické kruhové břicho. K trupu se však napojují horní i dolní končetiny, které ale ještě nejsou dvojdimenzionální a jsou znázorněny pouhou čarou. Na ruku má postava nepřesný počet prstů a na nohou boty, díky nimž lze rozeznat, kde je pata. Kresba je také transparentní, což

je charakteristické pro tuto věkovou skupinu. V této kresbě se projevuje např. nepřítomností oblečení, kdy nelze poznat, jestli je postava oděná či nahá. Dále jsou na obrázku znázorněny vlasy, které však ještě nejsou připojeny k lebce. Přesto je kresba dle škály Goodenoughové vyhodnocena nadprůměrně.

Obrázek č. 6

Hodnocení pětiletých chlapců

V kategorii **pětiletých chlapců** získal nejvyšší počet bodů obrázek, který byl velice zajímavý nejen sám o sobě, ale také průběhem kreslení. Kresba této postavy patří chlapci, kterému bude zanedlouho šest let a v září nastoupí do první třídy základní školy. Momentálně mu je ale pořád pět let a jedenáct měsíců, přičemž jeho kresba získala v testu Goodenoughové 18 bodů, a proto je jeho mentální věk sedm let a šest měsíců.

Jak už bylo zmíněno, kresba získala nejvyšší počet bodů v testu, avšak v porovnání s vrstevníky obou pohlaví vypadá poněkud neohrabaně. Postava působí na pohled strnule, čímž připomíná robota. Tento fakt je dokonalým příkladem tzv. montované kresby, kterou popisuje Šimíčková Čížková a kol. (2003). Poznáme ji tak, že části těla jsou nakreslené zvlášť a jsou na sebe napojené. Končetiny jsou znázorněny dvojdimenzionálně a jsou připojeny ke čtvercovému trupu. Kreslení trupu bylo velmi zajímavé. Chlapec měl nejdříve nakreslený trup s čárami, které vypadaly jak pruhované tričko. Po chvíli vzal černý fix¹ a celý trup jím přeškrtnal. Své počínání ale vysvětlil logicky tím, že „žebra přece nejdou vidět“. Díky tomuto vysvětlení a následnému dokreslení oděvu lze konstatovat, že chlapec je už v tomto věku za fází transparence.

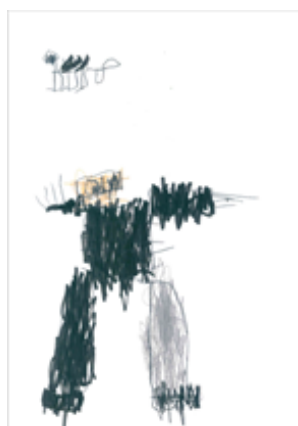
---

¹ Dle Davida (2008) symbolizuje černá barva určitou míru úzkosti, ale také svědčí o bohatém vnitřním životě. Tohle tvrzení chlapce dobře charakterizuje, jelikož jeho fantazie častokrát nezná meze.

Na nohách postavy jsou vyobrazená chodidla, na kterých lze rozeznat pata. Ruce jsou zase správně zakončeny prsty, které jsou ale ještě v nepřesném počtu a také nejsou zobrazeny dvojdimenzionálně. Na hlavě chybí řada důležitých věcí, jakou jsou vlasy, ústa či uši. Chlapec však nezapomněl zobrazit nos a oči se zorničkami.

Vágnerová (2004) popisuje, že pětileté dítě často ve svých kresbách vyobrazuje věci, které jsou pro něj důležité. O chlapci víme, že má oblibu ve psech, konkrétně v jeho plyšovém pejskovi Rexovi. Na otázku „Co kreslíš?“, odpověděl: „Přece Rexíka“.

Obrázek č. 7

Hodnocení šestiletých chlapců

Nejen ze skupiny kreseb **šestiletých chlapců**, ale celkově ze všech 24 zkoumaných vzorků v tomto šetření, získal tento obrázek nejvyšší ohodnocení podle testovací škály. Tato kresba si získala 34 bodů a patří chlapci, který dosáhl věku šesti let a pěti měsícům. Díky počtu bodů je mentální věk chlapce vypočítán na jedenáct a půl let.

Šimíčková Čížková a kol. (2003) charakterizuje dětskou kresbu postavy koncem předškolního období. Podle ní dochází ke zdokonalování proporcí částí těla. Tato kresba je toho ukázkovým případem, kde oproti kresbách mladších dětí je vidět významný pokrok. Končetiny byly bez váhání znázorněny dvojdimenzionálně, kdy postava má na ruku přesný počet též dvojdimenzionálních prstů. Za povšimnutí stojí odlišné znázornění palce od ostatních prstů. Netypická je chlapcova snaha o vyznačení ramen. Na chodidlech správných proporcí má postava obuté boty s vyznačenou patou. Vlasy nejsou nakresleny pouze pomocí čar, ale mají tvar a jsou propracované. Celý obličej je nakreslen plošně, kdy v očích jsou zorničky a nos i ústa jsou dvojdimenzionální.

V nose jsou dále vyznačeny nosní dírky a ústa jsou čarou rozdělena na dvě půlky, čímž vznikly rty.

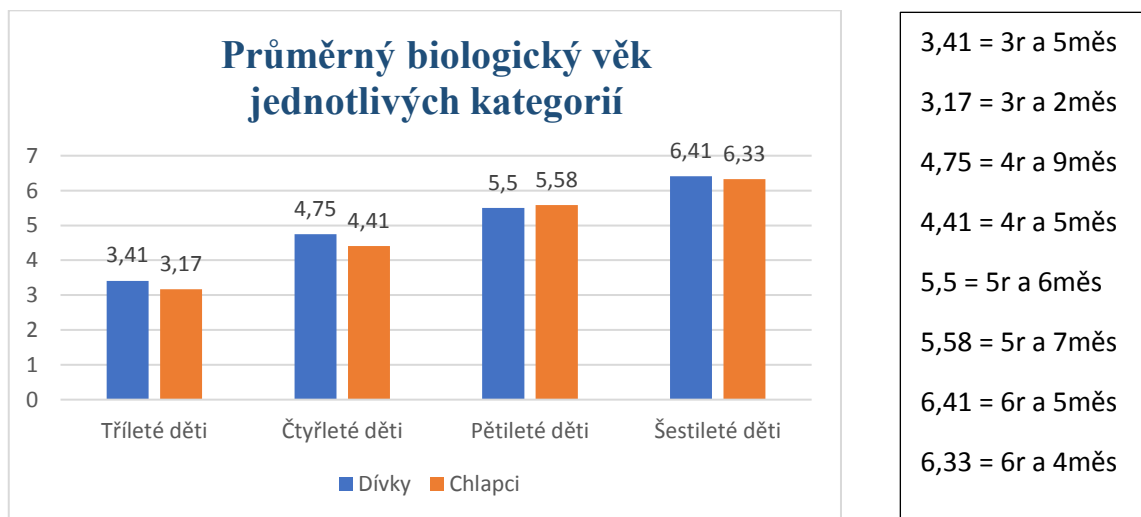
Obrázek č. 8

6.3 Porovnání úrovně kresby mezi dívkami a chlapci

Pro širší představu o výsledcích šetření je třeba vytvořit ke srovnání několik grafů. První z nich je zaměřený na průměrný biologický věk dětí v jednotlivých kategoriích, druhý zase na průměrný mentální věk. Oba grafy jsou mezi sebou porovnány.

Graf 1. Průměrný biologický věk jednotlivých kategorií

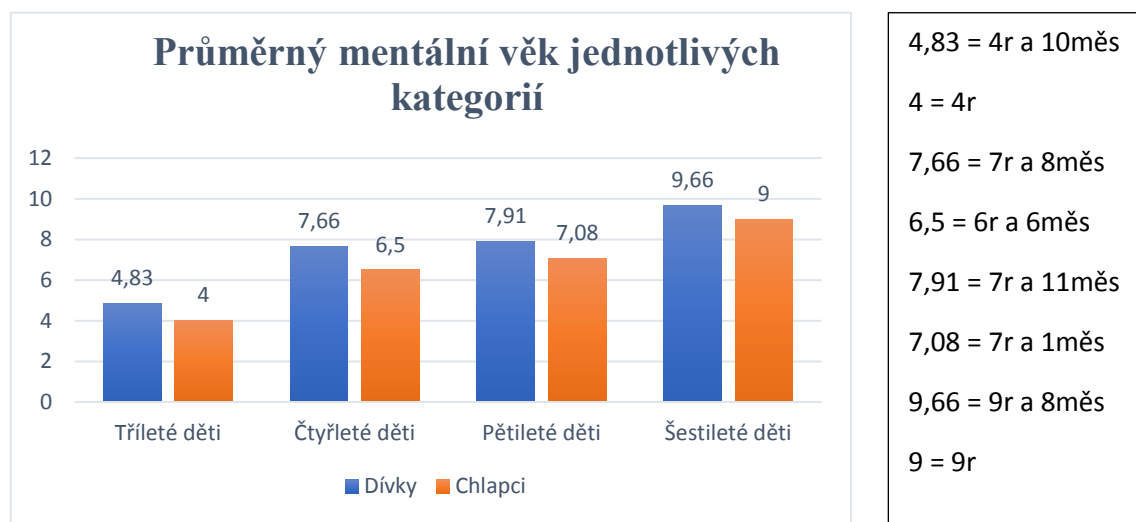

Z grafu si lze povšimnout, že s výjimkou kategorie pětiletých dětí, jsou ve všech ostatních věkových kategoriích do výzkumného šetření náhodně vybrány průměrně starší dívky než chlapci. Ve skupině pětiletých dětí ale můžeme pozorovat, že průměrný věk chlapců je o jeden měsíc větší než u dívek.

Jestliže se vychází z poznatků rozpracovaných v teoretické části této práce, měl by tak platit všeobecný poznatek, který dokazuje, že čím je dítě starší, tím je jeho kresba na vyšší úrovni a je více propracovaná. Podle faktů zjištěných díky vypočítání průměrného věku jednotlivých kategorií by tak měla platit přímá úměrnost. Jestliže tedy je vyšší průměrný věk u tříletých, čtyřletých a šestiletých dívek, měla by být také jejich kresba na vyšší úrovni než u chlapců. Podle stejného uvažování by tak úroveň kresby u pětiletých chlapců měla převažovat stejně staré dívky. Samozřejmě platí, že výjimka potvrzuje pravidlo a v některých případech se kresba nemusí vyvíjet současně s věkem. Každé dítě má své vlastní tempo, kterým se vyvíjí nejen celá jeho osobnost, ale také kresba.

Aby byly potvrzeny tyto poznatky a zároveň byly zjištěny souhrnné výsledky zadaného cíle, je třeba porovnat úroveň kresby u dívek i chlapců. Následující graf ukazuje průměrný mentální věk dětí podle zkoumaných kreseb.

Graf 2. Průměrný mentální věk jednotlivých kategorií

První poznatek, který lze pozorovat z grafu 2. je, že průměr mentálního věku všech jednotlivých věkových skupin je mnohem vyšší než průměr biologického věku dětí vybraných pro toto šetření. Lze tedy konstatovat, že úroveň kresby u dívek i chlapců s věkem stoupá.

Z grafu 1. bylo zjištěno, že průměrný biologický věk je u tříletých, čtyřletých a šestiletých dívek vyšší než u chlapců. Pouze pětiletí chlapci svým věkem převyšovali stejně staré dívky. Při pohledu na kolonku pětiletých dětí v grafu 2. je vidět, že zde úvaha o přímé úměře v souvislosti s věkem a kresbou, neplatí. Je třeba ale dodat, že dívky

ve věku pěti let nastavily pomyslnou laťku velmi vysoko, jelikož v testu dosáhly velkého počtu bodů.

Pro zajímavost lze také vyzorovat nejvyšší rozdíl mezi biologickým a mentálním věkem v jednotlivých skupinách. Ten je vidět ve skupině čtyřletých dívek, kde všechny kresby byly opravdu nadprůměrně povedeny. Rozdíl tak činí neuvěřitelné tři roky a jedenáct měsíců.

Po celkovém prozkoumání všech kreseb lze konstatovat fakt, že kresby dívek jsou na mnohem vyšší úrovni než kresby chlapců. Lze si toho povšimnout nejen z počtu dosažených bodů a celkových výsledků, ale také při letmém pohledu na jednotlivé kresby. V dívčích obrázcích je vidět široká škála barev, výrazné ozdoby, detaily, někdy také propracované pozadí či další postavy. Linie tahu jsou pevné a čisté. Při pozorování dívek si šlo všimnout jejich zájmu o kresbu a o snahu, aby byl výsledný obrázek opravdu co nejdokonalejší. Oproti tomu u některých chlapců byla pozorována až nechuť ke kresbě a snaha o co nejrychlejší výsledek.

6.4 Posuzování jednotlivých kreseb dle normy

Poslední výzkumná otázka se zabývá problematikou, zda úroveň jednotlivých kreseb dětí odpovídá normě. Vychází se z poznatků rozepsaných v teoretické části této bakalářské práce. V kapitole o kresbě, konkrétně v podkapitole o vývoji kresby postavy, je rozpracováno, co by dítě mělo nakreslit v jednotlivých věkových rozmezích a jakým způsobem by toho mělo dosáhnout. Tyto věci představují normu, které by dítě mělo dosáhnout. Daná norma se samozřejmě liší pro každou věkovou skupinu. Zjištěná fakta jsou rozlišena pro každý věk a pro lepší přehlednost dána do tabulek. Následně se z tabulky vypočítá, na kolik procent kresby jednotlivých dětí odpovídají normě, jestliže splnění všech bodů z tabulky se rovná stu procentům. Sto procent se vydělí celkovým počtem položek z tabulky a výsledné číslo se vynásobí číslem podle toho, kolik věcí z tabulky dítě ve své kresbě zobrazilo. V tabulce je také kolonka s názvem další části těla, což se však do hodnocení nepočítá, jelikož to nespadá do normy, kterou by dítě mělo zvládnout. Je uvedena jen pro zajímavost a jsou v ní popsány věci, které dítě nakreslilo navíc.

Při takovém hodnocení je potřeba postupovat s rozvahou, jelikož je každé dítě jiné a nelze všechny hodnotit stejným způsobem. Je důležité si uvědomit, že i když dítě nenakreslí určitou věc, kterou by ve svých letech mělo zobrazit, může namísto toho zobrazit něco jiného, co jeho kresbu posune na další úroveň. Striktní posuzování kresby podle normy je proto velmi ošemetné.

6.4.1 Posuzování kreseb podle normy u tříletých dětí

Ve sloupcích tabulky jsou vybrané tříleté děti, které jsou pro přehlednost seřazeny podle biologického věku ve stejném pořadí jako v tabulkách 1 a 2. V řádcích jsou zaznamenány věci, které by v určitém věku mělo dítě na postavě znázornit. Do tabulky se zaznamená, zda se daná věc v kresbě dítěte vyskytuje či ne.

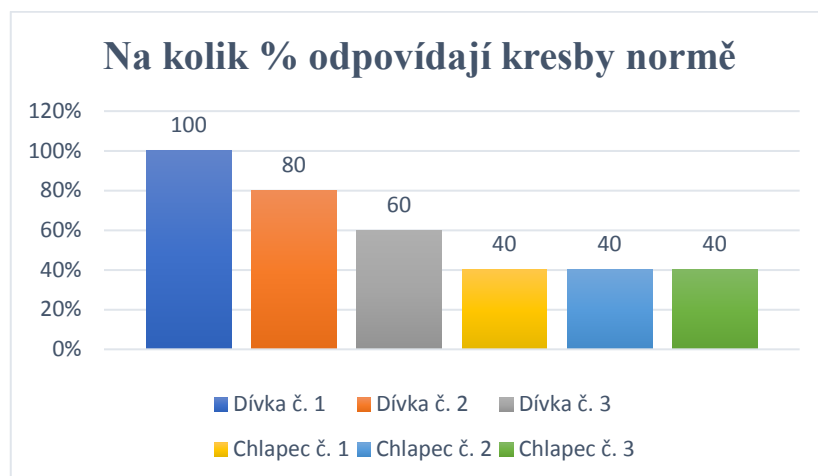
Tab. 3: Kresebná norma pro tříleté děti

	Dívka č. 1	Dívka č. 2	Dívka č. 3	Chlapec č. 1	Chlapec č. 2	Chlapec č. 3
Hlava	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Horní končetiny	ANO	ANO	NE	ANO	NE	NE
Dolní končetiny	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE
Oči	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO
Ústa	ANO	NE	ANO	NE	NE	NE
Další části těla	Vlasy, nos	Vlasy	Vlasy, krk, trup	Vlasy, trup	Trup	Vlasy, trup

Pro kresbu **tříletých dětí** je typické znázornění **hlavonožce**, tedy hlavy, na kterou jsou napojené končetiny. Jelikož jen dvě děti nakreslily horní i spodní končetiny a neznázornily trup, lze kresby dívek č. 1 a 2 považovat za klasické kresby tohoto věku. I když Uždil (2002) popisuje znázornění trupu v tomto věku jako neobvyklé, ve zkoumaných kresbách se přesto objevuje u větší poloviny. Krom kresby chlapce č. 2 je na ostatních kresbách rozlišen výskyt vlasů. Ojediněle se také objevuje krk či nos. Přestože kresby všech tří chlapců postrádají podstatné znaky, jsou vyhodnoceny jako

nadprůměrné, jelikož zobrazují jiné části těla. Z toho důvodu i kresba od dívky č. 3 byla v porovnání s ostatními této věkové kategorie podle testu Goodenoughové vyhodnocena jako nejlepší. Následující graf představuje, z jaké části odpovídají jednotlivé kresby normě.

Graf 3. Hodnocení kreseb tříletých dětí podle normy

V grafu 3 je možno vidět, že pouze kresba dívky č. 1 zcela odpovídá dané normě. V kresbách ostatních vždy chyběl nějaký znak, proto se u těchto dětí norma nenaplnila. V tomto grafu máme také další důkaz, který poukazuje na vyšší úroveň kresby u dívek než u chlapců.

6.4.2 Posuzování kreseb podle normy u čtyřletých a pětiletých dětí

Jelikož je podle Vágnerové (2004) druhé stádium vývoje kresby lidské postavy vymezeno pro čtyřleté i pětileté děti, budou v následujících dvou tabulkách stejné znaky pro obě věkové skupiny.

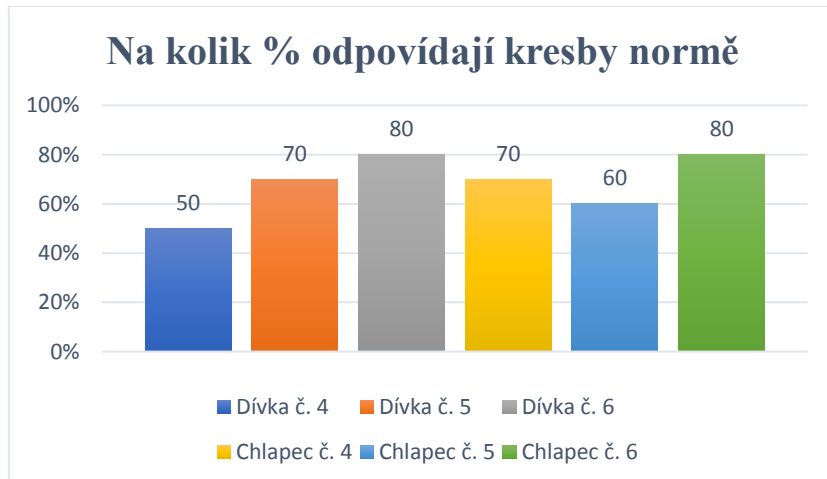
Tab. 4: Kresebná norma pro čtyřleté děti

	Dívka č. 4	Dívka č. 5	Dívka č. 6	Chlapec č. 4	Chlapec č. 5	Chlapec č. 6
Hlava	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Trup	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Dvojdímenzionální horní končetiny	NE	NE	ANO	NE	NE	NE
Dvojdímenzionální dolní končetiny	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Prsty	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO
Oči	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO

Ústa	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Nos	NE	ANO	ANO	ANO	NE	ANO
Transparence	NE	NE	NE	ANO	ANO	ANO
Vlasy	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Další části těla	Obočí, řasy, tváře, krk, oblečení	Řasy, krk, oblečení	Řasy, zorničky, krk, oblečení	Tváře	Zorničky	Krk, chodidla

Pro děti ve věku **čtyř a pěti let** je typické, že zobrazují postavu způsobem, který nerespektuje realitu. V kresbách vybraných dětí tohoto věku proto lze pozorovat např. chybějící končetiny nebo oproti tomu pět párů vyobrazených horních končetin, které dokonce viditelně procházejí skrz tělem. Takové znázornění je projevem **transparence**, která je pro tohle věkové období rovněž typická. Z tabulky 4 vyplývá, že kresby všech tří chlapců jsou transparentní, zatímco kresby všech tří dívek jsou v této oblasti už na vyšší úrovni, jelikož své postavy oblékly do šatů. Dále je vidět, že ani jedno z dětí ještě nepokročilo ke dvojdimenzionálnímu zobrazení končetin.

Graf 4. Hodnocení kreseb čtyřletých dětí podle normy

Graf 4 jasně ukazuje, že kresba nejstarší z trojice dívek a nejstaršího z trojice chlapců splňuje z 80 % danou normu. V jejich kresbě totiž bylo znázorněno osm z deseti důležitých věcí, které stanovují normu pro tento věk. Lze ale pozorovat, že kresby všech dětí se pohybují na podobné úrovni a každá odpovídá normě alespoň z poloviny. Dále je vidět, že ačkoliv čtyřleté dívky převyšovaly stejně staré chlapce svým mentálním věkem, v hodnocení kreseb podle normy jsou na tom obě pohlaví poměrně stejně.

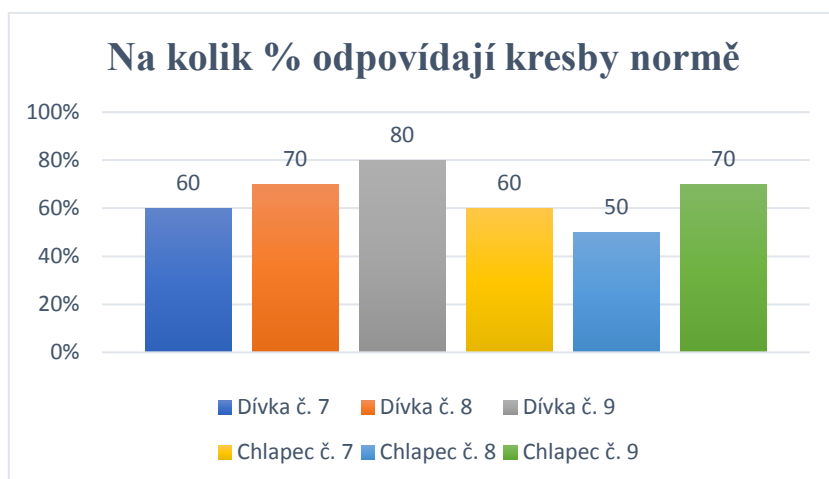
Podle stejných kritérií jsou vyhodnoceny i kresby pětiletých dětí.

Tab. 5: Kresebná norma pro pětileté děti

	Dívka č. 7	Dívka č. 8	Dívka č. 9	Chlapec č. 7	Chlapec č. 8	Chlapec č. 9
Hlava	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Trup	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Dvojdímní horní končetiny	NE	NE	ANO	NE	NE	ANO
Dvojdímní dolní končetiny	NE	ANO	NE	ANO	NE	ANO
Prsty	ANO	NE	ANO	NE	NE	ANO
Oči	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Ústa	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Nos	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO
Transparence	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Vlasy	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Další části těla	Krk, řasy, jazyk, oblečení	Zorničky, krk, oblečení	Řasy, oblečení	Oblečení	Řasy, zuby, oblečení	Zorničky, oblečení

Jak již bylo zmíněno, jsou **pětileté děti** posuzovány podle stejných kritérií jako děti čtyřleté. Při pohledu na tabulku 5 si lze povšimnout, že jsou některé nakreslené postavy poněkud propracovanější než u čtyřletých dětí. Je tomu především proto, že některé děti už dospěly ke dvojdímní kresbě, která se projevuje ve vyobrazení končetin, anebo u některých dětí dokonce ve znázornění obličeje. I když Davido (2008) popisuje, že **transparence** v kresbách dětí přetrvává do sedmi až devíti let, je třeba poukázat, že ve zkoumaných kresbách se už nevyskytuje. Žádná z kreseb proto nebude zcela odpovídat dané normě, jelikož jsou všechny děti za fázi transparence, která je pro tento věk přesto stále typická.

Graf 5. Hodnocení kreseb pětiletých dětí podle normy

Stejně jako v kategorii čtyřletých dětí, tak i kresby pětiletých dětí odpovídají alespoň z poloviny dané normě. Nejvíce se jí přiblížila dívka č. 9, která znázornila osm z deseti věcí, které by kresba měla obsahovat. Opět lze konstatovat, že kresby dívek mírně převyšují nad chlapeckými.

6.4.3 Posuzování kreseb podle normy u šestiletých dětí

V poslední tabulce je vymezena norma kresby pro šestileté děti.

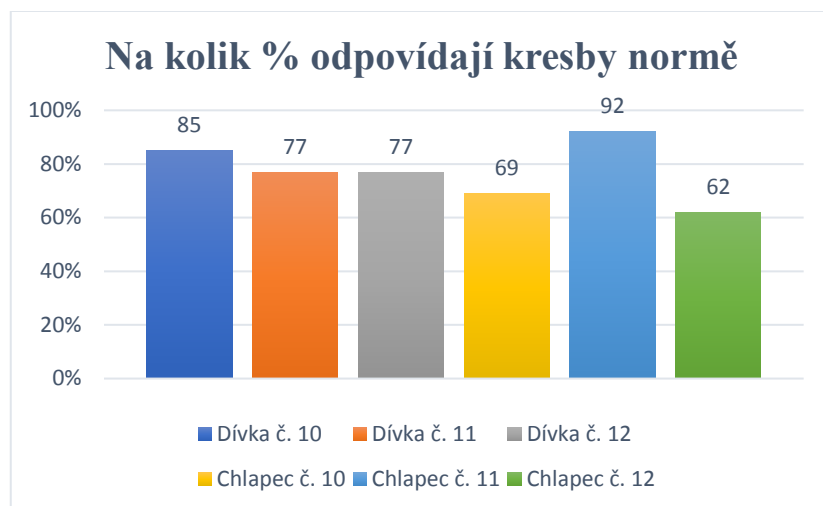
Tab. 6: Kresebná norma pro šestileté děti

	Dívka č. 10	Dívka č. 11	Dívka č. 12	Chlape c č. 10	Chlapec č. 11	Chlapec č. 12
Hlava	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Trup	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Dvojdimeznioná lní horní končetiny	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Dvojdimeznioná lní Dolní končetiny	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE
Správný počet prstů	ANO	NE	NE	NE	ANO	NE
Oči	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Ústa	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Nos	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Uši	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE
Krk	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
Proporce jednotlivých částí	NE	NE	ANO	NE	ANO	ANO
Vlasy	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Oblečení	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Další části těla	Tváře, zorničky	Zorničky, nosní dířky, zuby	Zorničky, řasy, nosní dířky, rty	Zorničky	Zorničky, nosní dířky, rty	Transpar ence

Příhoda (1963) popisuje, že kresby **šestiletých dětí** jsou už mnohem realističtější. Při pohledu na obrázky této věkové skupiny je vidět, že tomuto tvrzení odpovídají a také že jsou bohatší na detaily. Samozřejmostí proto je, že přibyly další položky k hodnocení kresebné normy jako jsou třeba uši či krk. Také by podle Šimíčkové Čížkové a kol. (2003)

mělo šestileté dítě už správně vyobrazit proporce těla. Z tabulky vyplývá, že již polovina z těchto dětí je v tomto směru pokročilá. Lze také pozorovat, že až na pár výjimek, zobrazí většina dětí na postavě všechny důležité znaky jako např. dvojdimenzionální končetiny nebo obličej s ústy. Následující graf pomůže naznačit, z kolika procent odpovídají kresby šestiletých dětí normě.

Graf 6. Hodnocení kreseb šestiletých dětí podle normy

V první polovině grafu 6 je možno vidět, že se výsledky drží poměrně na stejné rovině a kresby dívek jsou tak na podobné úrovni. Ve druhé části grafu, tedy v chlapecké části, lze v kresbách pozorovat obrovský rozdíl. Stejně jako v hodnocení podle testu Goodenoughové, i zde si kresba chlapce č. 11 získala náskok nad ostatními ze své kategorie. Chlapec znázornil dvanáct ze třinácti položek kresebné normy pro tento věk. Jediné, co zapomněl znázornit, jsou uši. Jeho kresba tak nejvíce odpovídá dané normě, a to dokonce z 92 %.

7 Diskuse

V rámci výzkumného šetření této bakalářské práce bylo využito metody testu kresby postavy podle F. Goodenoughové. Test, jehož originální název zní Draw a man test, je sestaven nejen ke zjištění úrovně kresby dítěte, ale také především k hodnocení jeho inteligence díky zjištění mentálního věku dítěte z kresby.

Výzkumný vzorek dvaceti čtyř dětí vznikl výběrem podle pohlaví a podle věku. Každé z dětí dostalo za úkol nakreslit postavu. Následně byla potřeba si jednotlivé obrázky projít a udělit bod za každou nakreslenou část podle hodnotící škály. Na základě výsledného počtu bodů se dá zjistit mentální věk dítěte, který byl dále porovnán s biologickým věkem dítěte. Tento postup byl aplikován zvláště u dívčího i chlapeckého pohlaví. V každé věkové skupině obou pohlaví byla vždy vybrána a podrobně popsána kresba, která si v hodnocení získala nejvyšší počet bodů a její autor tímto dosáhl vysokého mentálního věku. Nakonec byly tyto skupiny porovnány mezi sebou.

Je třeba upozornit, že z mnoha důvodů nelze celkové výsledky zobecnit. Jednak není v kresbě nic stoprocentní, jelikož je každé dítě jiné a má svůj způsob vyjadřování, ale především by k zobecnění byla potřeba mnohem většího výzkumného vzorku. Také nemám zkušenosti s vyhodnocováním, ale považuji za užitečné si to z pozice budoucí učitelky mateřské školy vyzkoušet.

Při posuzování úrovně kresby ve vazbě na pohlaví vyšel každému dítěte vyšší mentální věk než biologický. Z tohoto důvodu se úroveň všech kreseb dá označit jako nadprůměrná. Při pohledu na jednotlivé tabulky hodnocení kresby dívek i chlapců, a také na graf 2 lze vidět, že dívčí výsledky dopadly o poznání lépe než chlapecké. Zdá se tedy, že je úroveň dívčích kreseb vyšší než u chlapců. Ke stejnému úsudku došla ve svém výzkumu také Vinklerová (2002; in Kucharská a Májová, 2005), přestože využila české modifikace testu Šturmy a Vágnerové z roku 1982. Autorka se domnívá, že důvodem může být větší pečlivost u dívek a jejich větší zájem o kresbu.

Druhá část výzkumného šetření byla zaměřena na hodnocení, zda jednotlivé kresby odpovídají normě. Stejně jako Novotná (2000; in Kucharská a Májová, 2005) se i já domnívám, že test postavy nerespektuje vývojovou linii kresby, ve které je přirozené si kresbu upravit svým možností. Z toho důvodu bylo využito poznatků zjištěných

v teoretické části, podle nichž byla sestavena norma pro jednotlivé věkové období. Lze říci, že posuzování normy není jednoznačné a měl by ho spíše provádět odborník. Proto tato část byla hodnocena pomocí bodů, které byly uděleny za nakreslené části těla. Pro lepší představu byl následně vytvořeny grafy, které pomůžou znázornit, z kolika procent se jednotlivé kresby přiblížily stanovené normě.

Při porovnání dětí v jednotlivých kategoriích lze vidět největší rozdíly u tříletých dětí. Všechny tři chlapecké kresby odpovídají dané normě pouze ze čtyřiceti procent, oproti tomu jedna z dívčích kreseb splnila všechny položky hodnocení a odpovídá tak normě dokonce ze sta procent. Jedná se o kresbu dívky, která jsou teprve tři roky a dva měsíce, avšak její obrázek obsahuje všechny typické znaky pro tohle věkové období.

Je zapotřebí zmínit kresbu chlapce č. 11, jemuž je šest let a pět měsíců. V obou částech výzkumného šetření byla totiž ze všech kreseb dětí nejlépe vyhodnocena právě jeho práce. Při hodnocení podle metody Goodenoughové vyšel jeho mentální věk na jedenáct a půl let, což je skutečně pozoruhodný výsledek. Jeho kresba také odpovídá z 92 % dané normě, díky čemuž by se dala nazvat jako nejvíce propracovaná v jeho věkové skupině. Chlapec znázornil všelijaké detaily včetně zorniček, nosních dírek, rtů apod.

Jelikož byly zjištěny odpovědi na všechny výzkumné otázky, dalo by se říct, že vybrané metody testu kresby postavy a také výběr poznatků z teoretické části k sestavení tabulek normy, byly nejspíše vhodně zvoleny.

Závěr

Stěžejním cílem této práce bylo zabývat se problematikou dětské kresby v celém předškolním období, a to nejen v teoretické rovině, ale především také prostřednictvím výzkumné činnosti, při níž byly analyzovány jednotlivé kresby dětí.

Teoretická část se nejprve zaměřuje na celkový vývoj předškolního dítěte. Popisuje, jak se dítě motoricky rozvíjí, že jeho reakce se stávají postupně vyrovnanějšími a dítě začíná být samostatnější, díky čemuž si vytváří vztahy s vrstevníky a vznikají tak první dětská přátelství. Velká pozornost je věnována především kognitivnímu vývoji, z důvodu využití metody testu kresby postavy, který je svým sestavením zaměřen právě na tuto oblast. Každé dítě je svým projevem a celkovým uvažováním jiné. Proto je důležité pochopit dětskou psychiku, a při diagnostikování tak přihlížet ke konkrétnímu dítěti a nedělat závěry na základě jedné kresby. Může se stát, že je kresba podprůměrná, ačkoli je dítě bystré a inteligentní a samozřejmě i opačně. Proto je třeba brát popsání fáze vývoje kresby v další kapitole pouze orientačně a nehledat problém v tom, že např. dítě v pěti letech ještě nekreslí dvojdimenzionálně.

Cílem praktické části je analyzovat kresby dětí ve vazbě na pohlaví a zároveň se zaměřit na již zmíněnou kognitivní úroveň. Při první části bylo využito metody testu kresby postavy podle F. Goodenoughové, kdy každé z dvaceti čtyř vybraných dětí mělo za úkol nakreslit lidskou postavu. Kresby byly následně obodovány podle hodnotící škály, čímž byla získána představa o mentálním věku jednotlivých dětí a zároveň úroveň jejich kresby. Výsledky byly rozděleny podle pohlaví a věku a následně mezi sebou porovnány. Tahle část zkoumání dopadla očekávaně, kdy kresby dívek byly na vyšší úrovni než kresby chlapců.

Další část výzkumného šetření byla zaměřena na posuzování, zda jednotlivé kresby odpovídají dané věkové normě. Při určování normy bylo využito poznatků z teoretické části, podle nichž byla vytvořena tabulka kritérií, které by děti daného věku měly být schopny plnit. Jelikož při posuzování tohoto výzkumného problému nelze jednoznačně určit, zda kresba normě stoprocentně odpovídá či ne, byly vytvořeny grafy, které znázorňují z kolika procent dítě danou normu naplnilo.

Při analýze výsledků kreseb byly rozpoznány různorodé rozdíly mezi dětmi.

Ty mohly být způsobené věkem, pohlavím, vedením ke kreslení, výchovou či ostatními vnějšími i vnitřními okolnostmi.

Rozpoznání obrázku nebylo vždy snadné, především u mladších dětí, proto jsem s nimi následně vedla rozhovory o jejich práci. Zažila jsem s dětmi pěkné chvílky, někdy až humorné, když dítě mělo vysvětlení, které by dospělého nejspíše nenapadlo. Práce mě tak obohatila o řadu poznatků, např. jsem pochopila, že čím dříve začne dítě kreslit, jsou později jeho výtvary dokonalejší. Záleží tedy na tom, aby se dítě ke kresbě vedlo nejen doma, ale také v mateřské škole a rozvíjelo tak tvůrčí dovednosti. V mém budoucím povolání se proto budu obzvláště věnovat právě tříletým dětem, jelikož dobrý základ vede k dalšímu rozvoji správným směrem. Také jsem si uvědomila, jak je důležitá motivace a mít všechno dopředu promyšlené.

Seznam použité literatury

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. Dětská naučná edice. ISBN 80-251-0977-1.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.
- COGNET, Georges. *Dětská kresba jako diagnostický nástroj*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0499-2.
- ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 80-85799-03-0.
- DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 2. Přeložil Alena LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.
- KUCHARSKÁ, Anna a Ludmila MÁJOVÁ, ed. *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-217-2.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- LEŽALOVÁ, Renata a kol. *Diagnostika školní zralosti*. Praha: Raabe, c2012. Školní zralost. ISBN 978-80-87553-52-7.
- MĚKOTA, Karel a NOVOSAD, Jiří. *Motorické schopnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 175 s. Učebnice. ISBN 80-244-0981-X.
- MÜLLER, Oldřich. *Terapie ve speciální pedagogice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4172-7.

- NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN 978-80-261-0115-4.
- OPATRÍLOVÁ, Dagmar. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s mozkovou obrnou*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-210-5266-6
- PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Učebnice vysokých škol (SPN).
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
- ŘÍČAN, Pavel a Marie VÁGNEROVÁ. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0131-4.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0629-2.
- ŠMELOVÁ, Eva, Alena PETROVÁ a Eva SOURALOVÁ. *Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3345-5.
- ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1302-4.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. Žijeme s dětmi. ISBN 80-204-1187-9.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1907-8.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-317-2.

- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
- VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.
- ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-4062-1.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

Příloha č. 2 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 4 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 3 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 5 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 4,5 let

Příloha č. 4 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 5 a $\frac{1}{4}$ let

Příloha č. 5 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 8 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 6 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 9 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8 let

Příloha č. 7 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 11 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8 a $\frac{1}{4}$ let

Příloha č. 8 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 9 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 6 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 10 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 10 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 11 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 9 a $\frac{1}{4}$ let

Příloha č. 12 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 6 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 9 let

Příloha č. 13 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 10 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 14 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 let, která odpovídá mentálnímu věku 4 roky

Příloha č. 15 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 roky a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 3 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 16 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 4,5 let

Příloha č. 17 – Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 18 – Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 5,5 let

Příloha č. 19 - Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7,5 let

Příloha č. 20 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 21 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 10 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7 let

Příloha č. 22 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 11 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7,5 let

Příloha č. 23 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 24 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 5 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 11,5 let

Příloha č. 25 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7 let

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Souhlasím s tím, že se můj syn/dcera zúčastní krátkého šetření zaměřeného na dětskou kresbu. Šetření je určeno pro zpracování bakalářské práce v rámci oboru Učitelství pro mateřské školy (Katedra primární a preprimární pedagogiky, Pedagogická fakulta, UP Olomouc). Šetření bude anonymní a proběhne v souladu s etickými principy testování a zpracování dat.

Dne.....

.....

podpis²

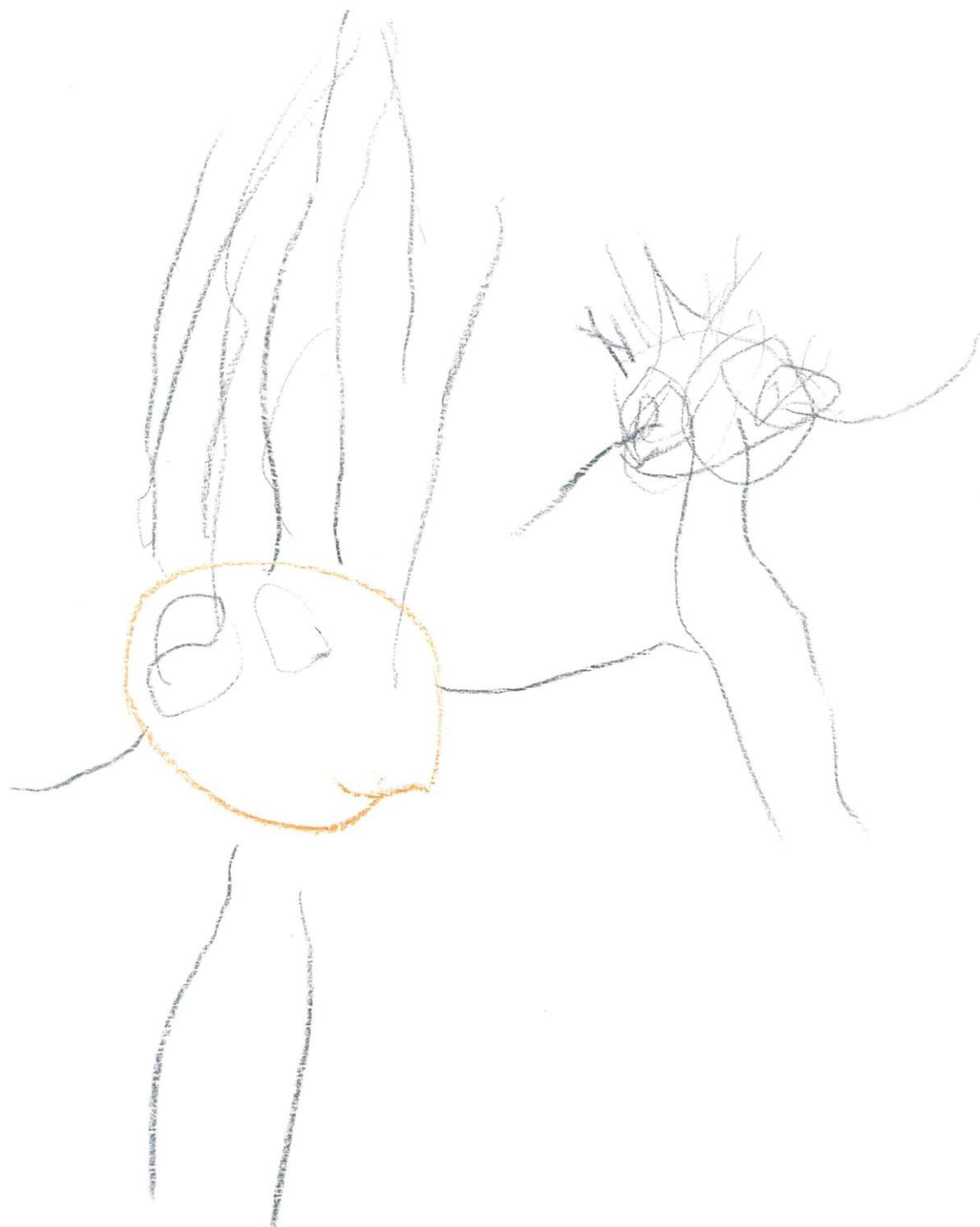
² Podpis zákonného zástupce je nezbytný při práci s nezletilými. Uvedený podpis (rodiče/zákonného zástupce) nebude nikde zveřejněn a je určen pouze jako doklad o souhlasu rodiče/zákonného zástupce s šetřením.

Příloha č. 2 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 4 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 3 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 5 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 4,5 let

Příloha č. 4 – Kresba postavy dívky ve věku 3 roky a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 5 a ¼ let

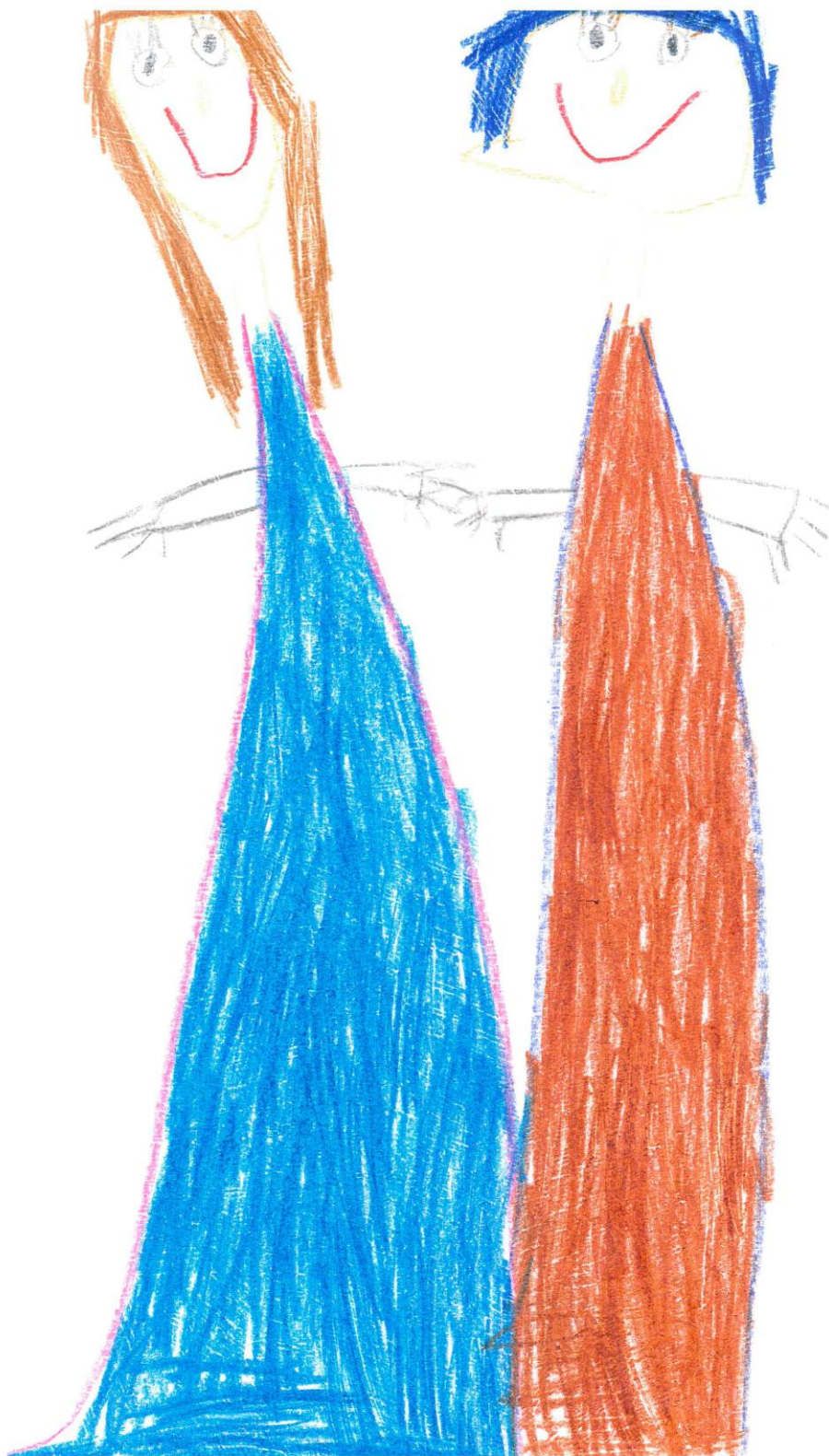
Příloha č. 5 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 8 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 6 a ¾ let

Příloha č. 6 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 9 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8 let

Příloha č. 7 – Kresba postavy dívky ve věku 4 roky a 11 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8 a ¼ let

Příloha č. 8 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 9 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 6 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 6 a ¾ let

Příloha č. 10 – Kresba postavy dívky ve věku 5 let a 10 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 11 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 2 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 9 a ¼ let

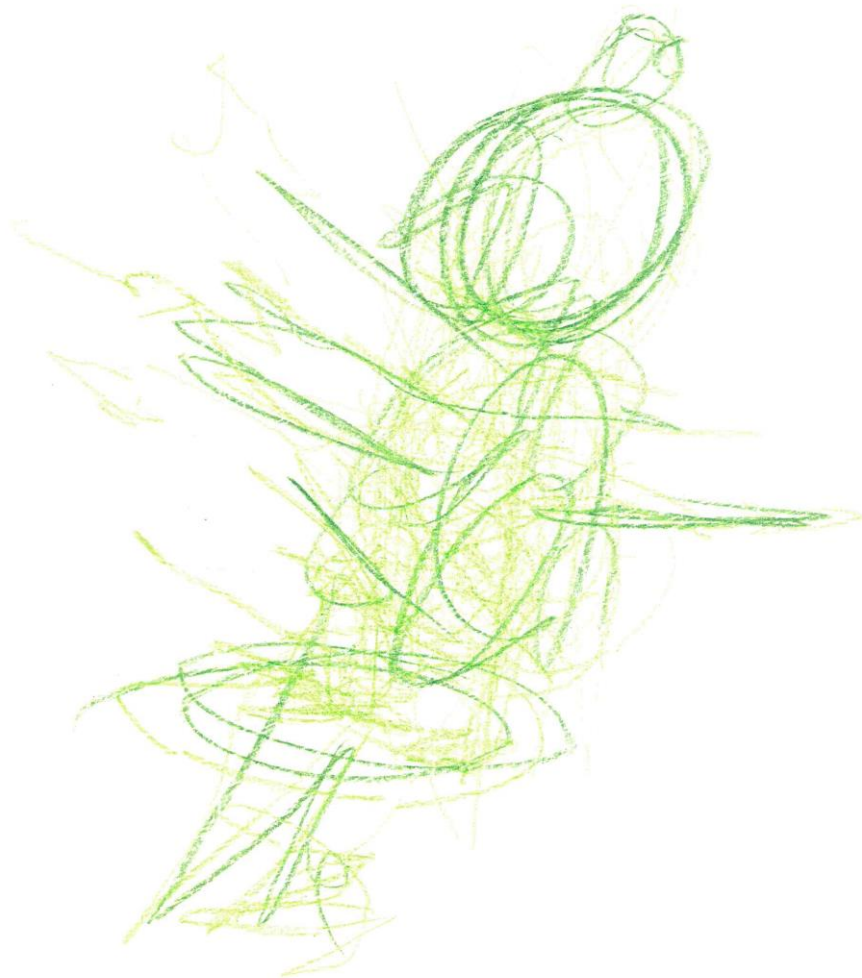
Příloha č. 12 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 6 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 9 let

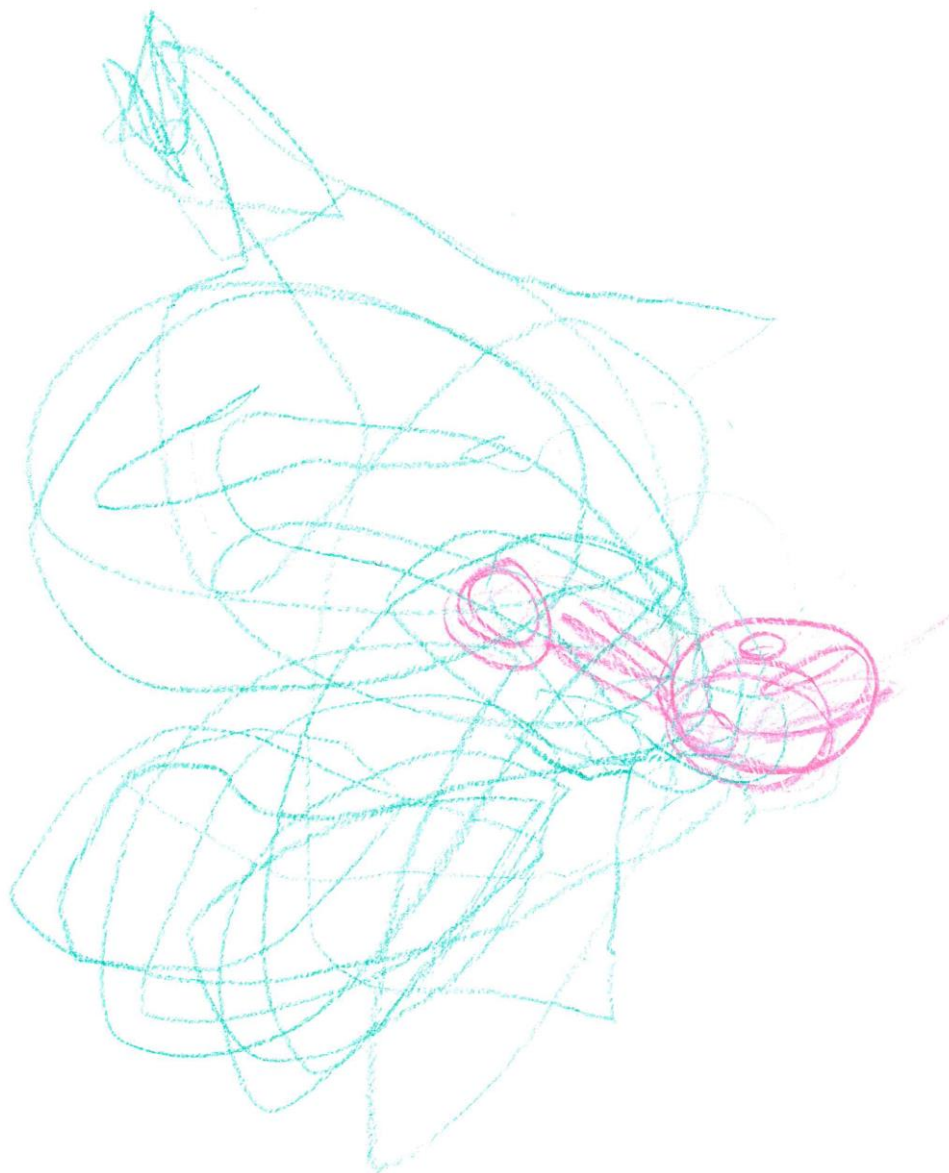
Příloha č. 13 – Kresba postavy dívky ve věku 6 let a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 10 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 14 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 let, která odpovídá mentálnímu věku 4 roky

Příloha č. 15 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 roky a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 3 a $\frac{3}{4}$ let

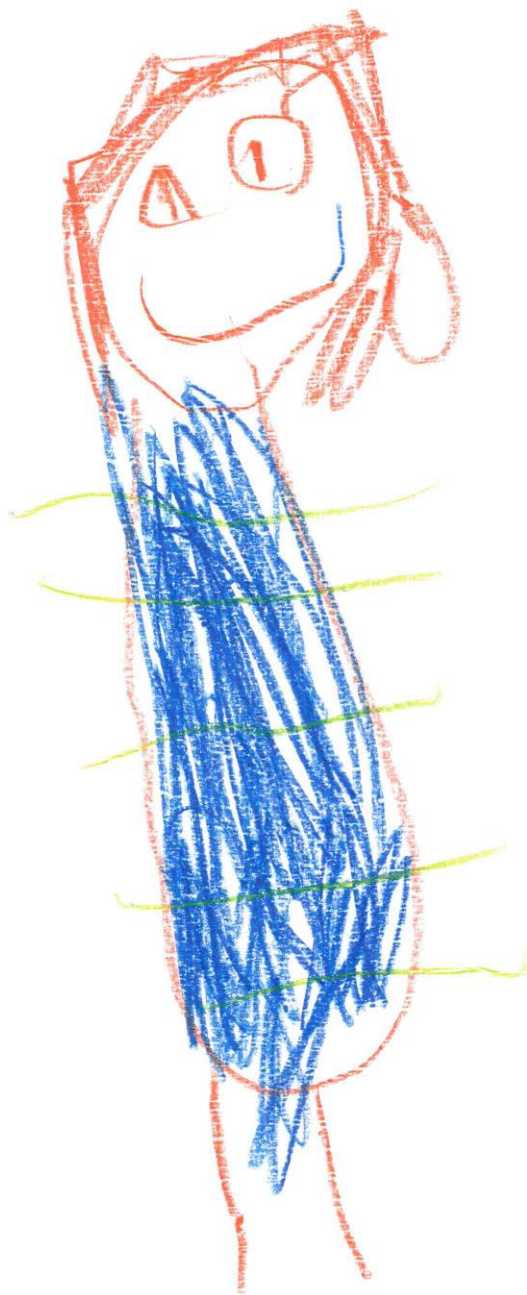

Příloha č. 16 – Kresba postavy chlapce ve věku 3 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 4,5 let

71

Příloha č. 17 – Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 18 – Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 4 měsíce, která odpovídá mentálnímu věku 5,5 let

Příloha č. 19 - Kresba postavy chlapce ve věku 4 roky a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7,5 let

Příloha č. 20 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 6 a $\frac{3}{4}$ let

Příloha č. 21 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 10 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7 let

OT

Příloha č. 22 – Kresba postavy chlapce ve věku 5 let a 11 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7,5 let

Příloha č. 23 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 1 měsíc, která odpovídá mentálnímu věku 8,5 let

Příloha č. 24 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 5 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 11,5 let

Příloha č. 25 – Kresba postavy chlapce ve věku 6 let a 7 měsíců, která odpovídá mentálnímu věku 7 let

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Aneta Loučanská
Katedra nebo ústav:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Křeménková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Vývoj dětské kresby v předškolním věku
Název v angličtině:	Development of children's drawing in pre-school age
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce nese název Vývoj dětské kresby v předškolním věku. Tato práce je rozdělena do teoretické a praktické části s výzkumem. Teoretická část se zaměřuje na vymezení vývoje dítěte předškolního věku (od 3-6/7 let) a zkoumání fází dětské kresby a diagnostiku. Praktická část zkoumá jednotlivé kresby dětí, které kreslily lidskou postavu. Výsledky jsou hodnoceny pomocí testu kresby postavy podle F. L. Goodenoughové.</p>
Klíčová slova:	Předškolní věk, fyzický vývoj, psychický vývoj, emocionální vývoj, socializace, dětská kresba, kresba postavy, diagnostika kresby, test kresby lidské postavy, F. L. Goodenough
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is called Development of children's drawing in pre-school age. This thesis is divided into theoretical part and practical part. The theoretical part focuses on defining development of pre-school children</p>

	(from 3-6/7 years) and exploring the phases of children's drawing and diagnostics. The practical part explores individual drawings of children who drew a human figure. The results are evaluated using a F. L. Goodenough's figure drawing test.
Klíčová slova v angličtině:	Preschool age, physical development, psychological development, emotional development, social development, children's drawing, figure drawing, socialization, drawing diagnostics, human figure drawing test, F. L. Goodenough
Přílohy vázané v práci:	Informovaný souhlas rodičů dětí. Kresby postav od dětí.
Rozsah práce:	82 s.
Jazyk práce:	Čeština